

પ્રસ્તાવના.

પ્રીય વાંચનારોએ! જુગાર રમવાથી ધણું નુકસાન થાય છે તે તેમજ ધણું માનુસો ધણી ખરાબ હાલત પડેલા છે.

જુગારનો ચાલ આપણા દેશમાં ઘણો પ્રસારી ગયો છે તેથી પણ દેશની સ્થિતિ ખરાબ હાલતમાં આવી ગઈ છે.

ધણું ખરા જુગારીએ પોતાના ઘર તેમજ તમામ પક્ષને, અને પોતાની સ્ત્રી પણ તેમાં હારે છે તે છેવટે મરવાનો વખત આવે છે.

આ માત્ર પેટલું પ્રયત્ન છે તેથી પુસ્તકની અંદર ભુલો હશે તે સુચારી વાંચનાંને માગે નમ્રતા પૂર્વક વિનંતી છે.

સારા માનુસો તે પુસ્તકની અંદર શ કંઈ સારુ હશે તેજ અહાણુ દ્રશ્યે. લી. શેવક.

સુંદરજી પુખરામ.

જે સાહેબોએ ગરાહક તરીકે મદદ આપી છે તે માટેએના નામ ઉપકાર સાથે આશ્રય પત્રમાં દાખલ કરી દાં છે. જે ગામના લીસ્ટ વેળાસર આનંદમાં તથા તેઓનાં નિત્ય રહી ગયાં છે તે માફ કરશે.

લી. શેવક

કુંવરજી વિ. વરધમાન.

૨૧૬૬

અંક પેહલો.

પાત્ર.

ત્રિપાર	નાટકકાર
વદશક	મસ્કરો.
રૂપસિંહ	મંચલાપુરીનો રાજા.
ગુણસુંદરી	તેની રાણી.
માનદત	તેનો મીત્ર.
મણીમાલ	તેનો પ્રેમાત.
જુગારસિંહ	
કમાલખાં	રૂપસિંહનો શીપાઇ.
નાયી	ગુણસુંદરીની દાશી.
જુગારખાં	મ્મક જુગારી.
દયાળસિંહ	આશાપુરીનો રાજા.

રૂપશિંહ દુઃખદર્શક

નાટક
અંક ૧ લો

પ્રવેશ ૧ લો.

સ્થળ નાટકશાળા.

સુત્રધર, વિદૂશક, તથા શ્રીમાનજી.

મંગળાચરણ.

શાહુલ વિદીવીત છંદ.

આદ્યો હું રતિનાથ શત્રુ સુતના, ચણ્ણારવિંદને નમુ;
જેનું નામ ત્રિધે ટળેજ દુખ સૌ, થાયે રૂઢ અંધતું;
જે માતા જગતી ખરી સુખ સૌ, આપી કબુલો હરો;
વાણી દો મુજને પ્રજાપતિ, સુતા, હું અદ્ય બુદ્ધિ ખરો.
શિખરિણી છંદ,
રહ્યો જેમ જગતોમાં સઠળ જીવનો આશ્રય થઈ;

મુકામે પ્રાણીએ, સુખકર જેનું નામ જલ સર્પઃ
જેની માયામાં શ્વેથી, સકળ જગ બુદ્ધ્યું વળી ખર.
તે શ્વેથી કરતાના, ચરણ કમળે હું શિશ ધર.

સુત્રધાર—(મંગળાયરણ કરી રહ્યા પછી પાસે આવીને)

પ્રીય સજ્જનો! આ વખતે આપને આ રમન્ય નાટ-
કશાળામાં બીરાજમાન થમ્મલા જોઈ મને અત્યંત આ-
નંદ ઉત્પન્ન થાય છે, જેનું બ્યાત દરી શકવાને હું અ-
શક્ત છું, આ વખતે આપને તરદી આપનાનો હેતુ
એટલોજ તે. આ વખતે હું “રૂપસિંહ દુઃખદર્શક ના-
ટક” ભજવી મતાવવાનો છું, જેમાં જુગાર રમવાથી
થતા નુકશાનો. વગેરે અગણીત લોક પ્રીય બનાવો બ-
જવી ખતાવવામાં આવશે, મારે પ્રીય આતાજનો, શર-
આતથી તે આખર સુખી જોવા તરદી લઈ મારી બુદ્ધ-
ચુકની માફી કરશો.

વિદૂશક—હુ-એ-મા કૈ-ક-રી-શ.

સુત્રધાર—(તેના તરફ જોઈને) અરે! એ અદ્ભુત શરિ-
રના આદર્શ તુ શેની માફી કરીશ?

વિદૂશક—મેર મુઆ, માફ ન કરે, ત્યારે તો આ પાણી
નહીં હોય? અને કૈ પાણી નહીંજ હોય?

સુત્રધાર—અરે! તું કોઈ બરો ઠગ જણાય છે? જોલ તારું
કે નામ શું?

વિદૂશક—એજ તારું નામ, એજ તારા આપનું નામ, તું

મ. રૂં ન મ બોળનાર કોણ ?

સુત્રધાર—અલ્યા ! તું અતિશય બેચદપ બેલે છે, તે તો
અત્રે બીજાનગાન થયેલા સદગ્રહયો સાંભળશે તો ત
તને ઘાલ મારી કાઢી મુકશે, માટે પુછુછું તેનો સિદ્ધિ
જળ્યાપ અ.પ.

વિદૂષક—મત.વ પહેલા તારા શઠ પછી તારો સિન્ધો જોખુ.

સુત્રધાર—અરે ! મુરખ, સદગ્રહયો, બોલ.

વિદૂષક—શું! બદગ્રહયો?

સુત્રધાર—તુ કાંઈ બડો નિરલજ છે, જન અલિધી તરૂ
કાળુ કર.

વિદૂષક—શું કાળુ ન કરે, તારે રાતુ કરે? લે- તારે. (એ
મ કહી એક પથર વતી સુત્રધારનું માથુ ફોડવા જાયછે.)

સુત્રધાર—ખશ, ખશ, આઘો નહિ તે! તારા દુકડે દુકડે
કરીશ.

વિદૂષક—(બીકથી છલંગ મારતો હોય તેમ સમાસદોનાં
જુથમાં બરાઈ હોકારો કરે છે) અરે! ખસો, ખસો, આ
ઘો રઇ ભાગો ભ.ગો નહિ તો તમારા દુકડે દુકડા ક
રી નાંખશે.

સુત્રધાર—અરે બેશરમ! આ શી ગડબડ કરી રહ્યો છે?

વિદૂષક—તુ ગટપટ ગટપટ પેઢો તીકમારખાં ઇંગરેજ બ
ણેલા છોકરાની માફક કરે છે, તેમાં કોણ તારો બાપ
સમજે ? પાંસરો ઉતર પુછતો બંદા જનાબ આગે.

સુતધાર—અલ્યા તારે પુછ છે કે શું?

વિદૂષક—શું પુછકું ના હોય ત્યારે તારા જોશ ખાંડાં હશે.

સુતધાર—પુછકું હોય તેતો પશુ તુ શું જનવર છે?

વિદૂષક—તુ જનવર તારો આપ જનવર, એર બેલ તો જન કે વર.

સુતધાર—હીક ભાષ હું એક કહું છું ત્યાં તુ સો સંજ જાવે છે. બોલ હવે તારૂં નામ દર્શા?

વિદૂષક—હીક, અલ્યા આજ તારે મારૂં નામ. ઝોંટકાવી ભાષ મને મારી નાખવો છે. (સદગૃહસ્થો! તરફ આંગળી કરીને) સાક્ષી રેજો ભાષ આ મારૂં મોત આણુવા ધરાદો રાખે છે?

સુતધાર—અરે મરણ હું એવો દુષ્ટ નથી, હુંતો તારૂં નામ પુછું છું.

વિદૂષક—તુ મ.ર નામ પુછનાર કેણુ?

સુતધાર—મહેરબાન નમ્રતાથી પુછું છું કે, તારૂં નામ તથા જાત શું? અરે તુ કિયાનો રહેવાશી?

વિદૂષક—હું ભુતળવાશી મણુસ જાતી મેરા નામ બેલ એર લગાવે કંઠા. (એમ કહી લાકડાને ડંડીકા મા રવા જાય છે)

સુતધાર—(ધક્કા મારી દુર કરે છે) અલ્યા તુ વાદરા જોવો દીખળી દેખાય છે. (એમ કરતામાં વિદૂષક પકડી જાય છે)

(વિદૂષક—ગર મારી આયડી મ.વડીરે મારી નાખ્યોરે ના.

જોરે ખાજોરે,

સુત્રધાર—અહ્યા તુનો બડો દોંગી તારે સ્ત્રી પુત્રે આપજેનું?

વિદૂષક—શું તારે લેછ જવીછે તે આમ તેમ ધકા મારેજે.

સુત્રધાર—નહિ, નહિ, હું તારા જેવો નિતીબેગ નથી હું

તો ફક્ત જાણવા માટે પુછુ છું?

વિદૂષક—ફોગટ જાણુરા સાર શા માટે પુછે છે)

સુત્રધાર—યાર જુલ્યો પણ હવે તાર નામ ઠામ કડોય?

વિદૂષક—પહેલાં તાર નામ ઠામ કર, પછી હું માર કહોસ.

સુત્રધાર—લે ત્યારે માર નામ સુત્રધાર.

વિદૂષક—સુ-ત-ર-ધા-ર (યામ બોલતો આમતેમ ફરેછે)

સુત્રધાર—નહિ. સુત્રધાર એટલે નાટકમાં અનેક રસ બ

જવી બતાવનાર નાયક.

વિદૂષક—હા, હા, સમજ્યો તાર નામ મુતરધાર બોલ તા

રે બીજા કંઈ નામ છે?

સુત્રધાર—હા સંભળ મને લોકો ભાગવત નાટકાચાર્ય અને

નાયક પણ કહે છે.

વિદૂષક—(હશીને) વાહ! વાહ! તારી ફે તારી શત જણામ

છે. જે આવાં નામ પાડ્યાં, જો ફરીયા ગણાવ-પેલું

મુતરધાર-બીજું ભાંડવત-ત્રીજું ભાટકાચાર્ય પછીથી બ

દા ભૂલી ગય..

સુત્રધાર—અરે તું બુદ્ધિહીન છતાં અભિમાની જણાય છે

સાંભળ-મને નાયક પણ કહે છે.

વિદૂષક--હ, હ, હ, હ, હવે યાદ અબ્બું નહીં કરે છે.

સુત્રધાર--અરે સુખ અબ્બુ કેમ બોલે છે? હવે તારું નામ કહે.

વિદૂષક--(પેતાની પાછડી તપાસે છે) અહ્યા મારું નામ તો હું ઘેર સુકા ગયો.

સુત્રધાર--તું મરકરો જાય છે. હવે કૃપા કરી તાહાર નામ કહે.

વિદૂષક--ડીક, સાંભળ, છાતીએ હાથ રાખજો હો, હગડાશ નહી. પેહેલું તો વનની વિશે સહુ તેથી વનચર, બીજું હાથ ઉપન કરાવું તેથી વેડાશીક, ત્રીજું લગાઇ હોય ત્યાં સંપ કરાવું અને સંપ હોય ત્યાં લગાઇ મચાવું તે વિદૂષક, ચોથું રંગ મચાવું તેથી રંગસો, અને બીજા નામ તો તને કહેનાર નથી.

સુત્રધાર--શા માટે નહીં કહે?

વિદૂષક--શું બધાય નામ કહી દઉં? હવે તો હું જાણ.

(એમ કહી ચાલતાં મારે છે)

સુત્રધાર--(તેને ઊભો રાખીને) તું ક્યાં જાય છે. આહિં તારું કામ છે.

વિદૂષક--શું આહિં મારો કાળ છે? તું અપશબ્દો મને શા માટે કહે છે?

સુત્રધાર--મેહેરબાન કહુ છું કે આહિં તાહારું કામ છે.

સુત્રધાર—આજ હું રૂપાસિંહ દુઃખદર્શક નાટક ભજવી બ
ત.વવાનો છું ને તું મસ્કરો છે તેથી આ નાટકને આ
ધારરૂપ યદ્ય પડીશ.

વિદૂશક—રડીશ તું કે જેની વહુનો ધણી મુઝે. ઓર
બંદ તો લલગે.

સુત્રધાર—અરે બેવકુફ તું મને એલ ફેલ બોલનાર કાણ?
મારે કોની સાથે લલવું છે?

વિદૂશક—તું બેવકુફ, તારો બાપ બેવકુફ ઓર બંદ તો
તણ કુફ અને મારે તારી વહુ સાથે લલવું છે.

સુત્રધાર—અરે! એ કાંઈ તારા જેવી દુરાચરણી નથી, એ
તો બહુ ડહો છે.

વિદૂશક—રાંડનો બડવો દેખાય છે પોતાની કાણી વહુના
પણ વખાણ કરે છે.

સુત્રધાર—ચાલ દુધ, તું જંગલી આવા અપ રાખેા કેહે છે.

વિદૂશક—યાર ભુલ્યો. પાણી હવે હું જાઉં છું.

સુત્રધાર—તું કયાં જાય છે.

વિદૂશક—લાડુ જમવા.

સુત્રધાર—હું લાડુ જમાડું તો આહિં રહીશ?

વિદૂશક—હા,

સુત્રધાર—ચાલ ત્યારે, (ખાંતે જાય છે).

પ્રવેશ ૨ જો.

સ્થળ

ગાં કચેરી

જાનકનંત, મણીલાલ અને ખીન્ન કચેરીના માણસો,

રૂપસિંહ.

મણીલાલ—પ્રિય મિત્ર જાનકનંત, કચેરીનો વખત થયો, સ
રવે મનુષ્યો આવી રહેલા છે. તથાપી રાજ સારું?
કેમ ન પધાર્યો?

જાનકનંત—તમે જાણો છો કે, રાજજીને જીગારની કુચાલ
લાગેલી છે જેથી કાંઈ જીગારી મળ્યો હશે તેની તે
ના હાંદમાં ફસાયા હશે.

મણીલાલ—તેમજ હશે, પણ એ કુચાલ ધણીજ દુઃખદાયક
કે છે. એ ખરાબ ચાલથી રાજજીને ધણું દુઃખ વેડવા
પડશે માટે આપણી બંનેની મેહેનતથી એ ટેવ છોડાવ
વી એ આપણી ફરજ છે.

જાનકનંત—એ જીગાર ટેવને માટે મેં વારંવાર રાજ સારું
બંને અરજ કરેલી છે, કે એ ચાલનો તમે ત્યાગ કરો
પરંતુ દીનગીરી છે કે તેમનાથી તે ટેવ છોડાતી નથી.

મણીલાલ—કદાપી રાજજી આપણી વિનંતી માન્ય ન કરે
તોપણ તેમના સુખેચ્છકપણાથી હર વખત અરજ કર
વા કરવી કે જ્યાં એ કુચાલનો જલદી નાશ થાય.

(રૂપસિંહ પ્રવેશ કરે છે એટલે બધા ઉઠી સ

લામ બેસે છે, અને છડીદાર નેકી પુકારે છે

થોડો વખત રાજદારભારનીચાત ઠરેછે. રીત

તે થઇ રહ્યા બાદ કચેરીના મનુષ્યો રખ લે

છે ફક્ત રાજ જાનદ-ત અને શીપાર્થ રહેછે.)

જાનદ-ત—સાહેબ, આપને કચેરીમાં પંચારાત્રને વિલંબ શા

કારણથી થઇ તે ચાત કૃપા કરી દાસને જણાવશો.

રૂપસિંહ—મને કાંઈ સેહેજ કામ હતું તેથી રોકાયો હતો.

જાનદ-ત—ઠીક સાહેબ, કે જે કામમાં આપે ધણા મગ્ન

થઇ કચેરીના અમુલ્ય વખતમાં વિલંબ કરી, માટે તે

કામ તાબેદારને જણાવવું જોઈએ.

રૂપસિંહ—પ્રિય મિત્ર! તું એવી સંખ્યા ધારતોજ નહીં કે

હું જુગારના કામમાં રોકાયો હઉંશ.

જાનદ-ત—ના સાહેબ, કદાપી જુગારી મળ્યો હોય તો જ

લે, રાજ છો આપને રમવું હટેજ. પણ દીલગીર છું

કે, મારી ચિનતી ઉપર ચિનતીએ આપને કાંઈ પણ

અસર કરતી નથી, કદાપી આ કુચાલ આપને છોડશે

નહીં તો, ઇજત, આખર, ધન, માલ, અને દેશ વગેરે

ની ખરાબી થવાનો વખત જલદી આવી પોહોચશે.

રૂપસિંહ—અરે! ખારા મિત્ર! તારે દીલગીર થવાનું નથી

કારણ કે, હું કોઇ વખત જુગાર રમું છું, અને મા

રા વિચાર પ્રમાણે તેમાં કેટલોક નફો પણ છે.

જાનદ-ત—અરે સાહેબ! પાંડવોને જેથી વનવાસ જવું પ

ડ્યું, અને પોતાની પ્રાણ પ્રિયા દુષ્ટીનાં વશ હરણ

થયાં, તે દુઃખ તેમને સહન કરવું પડ્યું તેનું કારણ

જુગાર શિવાય બીજું કાંઈ પણ ન હતું.

તેમજ નગરાજને પોતાની બહાલી સ્ત્રી દમયંતીનો વિયોગ થયો અને મદા મહા કષ્ટ સહન કરવાં પડ્યાં તેણે કારણ પણ જુગાર હતું, માટે એ આપ સાહેબ નો કટો શત્રુ છે. વાસ્તે સાવચેતીથી દુર રહેવું એમ મારી વિનંતી છે.

રૂપસિંહ—સદા સુખેચ્છક મિત્ર, જો તું તેને મ.ટે નાખુશ હોય તો હવેથી હું નહિ રમું.

રાનદત્ત—જે વખત હું આપને અરજી કરું છું તે વખત આપ એજ ઉત્તર આપો છો, પણ પાછળથી જુગાર બાજીનો રસ આપને લાગેલો છે તે છુટતો નથી.

રૂપસિંહ—હવે તો હું જરૂરા જરૂર 'છોડી આપીશ એમ તારે ખાત્રીથી માનવું.

રાનદત્ત—ત્યારે તો ધણુજ સારૂ હવે હું રમ લઉંશ.

રૂપસિંહ—શુ! મારાં બાબી સાહેબે રસોઈ અત્યારમાં તૈયાર કરી રાખી હશે?

રાનદત્ત—સારુંજ, આ વખત તે રસોઈ હોય? હું તો જ મીને આવ્યો છું.

રૂપસિંહ—ત્યારે તો ઠીક, પણ પાછા ક્યારે આવશો?

રાનદત્ત—સાહેબ સાંજે આવીશ.

રૂપસિંહ—ખડુ સર,

(રાનદત્ત જાય છે થોડીવારે જુગારસિંહ

પ્રવેશ કરે છે

રૂપસિંહ—(જુગારસિંહને આવતો જોઈને મનમાં) સારું થયું કે જાનક-તના ગયા પછી આમનું આવવું થયું.

જુગારસિંહ—કેમ સહેજ ખુશી? તખીયત દુરસ્ત છે?

રૂપસિંહ—હા, હું તો ખુશીમાં છું ને આપ આવ્યા તે વધારે ખુશી, તમે પણ ખુશીમાં છો?

જુગારસિંહ—અરે! સાહેબ શી વાત કહ્યું? બે ચાર દીવસ થી તો મને એવું થઈ ગયું છે કે જલ વાતજ નહીં!!!

રૂપસિંહ—અરે! એવું શું છે? મને કહો તો ખરા.

જુગારસિંહ—આજ ચર દહાડાથી તો બાજી ગંજકે કે બીજી કોઈ જાતની રમુજ રમત તો નજરે દીડીજ નથી.

રૂપસિંહ—તમારા ચાર દહાડા વગર રમે ગયા તેતો ઘણી જ નવાઈ! મારાથી તો એક ઉપર બીજો દહાડો ચાલ જ નહિ.

જુગારસિંહ—મને પણ એમજ છે, પરંતુ કોઈ સોળણી ન હોઈ મને તોમજ આપ પાસે પંજુ ના અવાયું તેથી એમ થયું છે. આપની ઇચ્છા હોય તો આ વખત જુગાર બાજીનો રસ લઈએ.

રૂપસિંહ—હા, મારી પણ એમજ મરજી છે, અને તમે કહ્યું એટલે તો પુરી ગમત પડશે (કમાનખાને) આપણી બાજી લ.વ.

કમાનખા—લાતા હું સાહેબ.

જુગારસિંહ—સાહેબ બાજીમાં કાંઈ શરત કરીએ તો રમ

વામાં વધારે મળ પડશે.

રૂપસિંહ--બહુ સાર, શાની શરત કરશું?

જુગારસિંહ--એક ગામની ઘેટલે જે હારે તે જીતનાર ને એક ગામ આપે.

રૂપસિંહ--હીક,

(કમાલખાં બાંજી આપે છે એટલે જતે રમે છે)

તેમાં જુગારસિંહની હાર થઈ.

જુગારસિંહ (ઉતરી મએઝાચહેરાથી) હવે હું રમ લઉં છું.

રૂપસિંહ--સાંજના બાગમાં પધારજો.

જુગારસિંહ--બહુ સાર સાહેબ. (જુગારસિંહ જાય છે)

રૂપસિંહ--(મનમાં) મને મિત્ર જાનદન કેહેતો હતો કે

જુગાર બાજી ન રમવી પરંતુ એતે રમવાની શી ખ

ખર પડે?

“ખાખરાની ખશકોલી આંખાના રસમાં શું સમજે છે?”

કોઈ વખતે હાથે હશે તેથી તે એમ કેહે છે કે ન

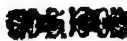
રમવું. (કમાલખાંને) આજ સાંજરે બાગમાં જવું છે

માટે અશ્વ તૈયાર કરી રાખજે

કમાલખાં--જેણા હુકમ.

(સાંજે કમાલખાં અશ્વ તૈયાર કરી લાવે છે)

એટલે બાગમાં જાય છે.

પ્રવેશ ૩ જો.

૨૨૫

મોતીયાગ

રૂપસિંહ, કમલખાં પછીથી જુગારસિંહ.

રૂપસિંહ--કમલખાં, બાગની હવા તો સારી દેખાય છે.

કમલખાં--સમ્યા શોહેળ, હવા તો અમ્મી હે.

રૂપસિંહ--આપણે આહિં જાગી વાર થયા આવ્યા છ? એ

એ પાણુ જુગાર સિંહ હજી સુધી કેમ નહિ આવ્યા હો

ય. તમે જામને બોલાવી આવ્યો.

કમલખાં--બાગ કે દરવજે મેં કાંઈ આદમી દિખા નહિ.

તો તો જુગારસિંહ નહિ?

રૂપસિંહ--એજ જુગારસિંહ છે.

(જુગારસિંહ પ્રવેશ કરે છે)

જુગારસિંહ--ખેડા સાહેબ.

રૂપસિંહ--હા, પધારો તમને તેડવા માટે માણસ મોકલતો હતો તેવામાંજ તમે આવ્યા.

જુગારસિંહ--હવે શી મરજી છે? બ. જી ચલાવવાનો વિચાર છે?

રૂપસિંહ--એમા વગી મરજીનું પુછવાનું હોય? આ વખત સરત કેવી કરવાનો વિચાર છે?

જુગારસિંહ--આ વખત તો એવી સરત કરવી કે જોહા રે તે જીતનારને પોતાનો મુલક પાંચ વરસ સુધી રવ ખિન કરે,

રૂપસિંહ--પણુ એટલો વધારે ઠરાવ કરવો જોઈએ કે, હા
રનાર પાંચ ખરસ સુધી વનમાં રહે.

જુગારસિંહ--નહી જોમ મરજી હવે તાકીદ કરા (અરે ર
મેછે)

જુગારસિંહ--(મનમાં) એક ગામતો સવારે હાથો છુ. આ
ને જો આ વખતે હાથો તો ખરેખર બીખારી થવા
નો વખત છે. પણુ દશ્વર વારંવાર હાર નહિ કરે.
માટે રમવું તો ખરું.

રૂપસિંહ--કેમ તમે શા વિચારમાં પડ્યા છો?

જુગારસિંહ--કાંઈ નહિ સાહેબ, રમત ચલાવો.

રૂપસિંહ--(મનમાં) સરવે જીત થઈ છે, તે બાણુ કરીને
આ વખતે પણુ જીત થશેજ માટે ખુશીયા ખેલ કરે,
(પાંચે જણુ કેટલીક વાર સુધી રમત ખેલે
છે તોત્રામાં રૂપસિંહની રમત હારમાં જણાઈ).

જુગારસિંહ--કેમ સાહેબ, રમત તો ટીક ચાલે છે.

કમાલખા--રાજભાહેબ રમતકું ફેરનાઈ છે, બરાબર દેખીયે,

જુગારસિંહ--(મનમાં) હવે તો દેખશે વનના ઝાડવાં.

રૂપસિંહ--(હાર થવાથી ઉદાસ થઈને મનમાં) અરે! દશ્વર

જાનક-તનુ કહેવું ના માન્યુ તેનું આ ફળ (ચાસન)

કમાલખા, બાજુ ઠેકાણે મુકી દે.

કમાલખા--અરે સાહેબ.

રૂપસિંહ--ચાલો હવે જઈએ

(સર્વ જાય છે)

પ્રવેશાઠમી.

સ્થળ રૂપસિંહની બેઠક.

રૂપસિંહ પછીથી ગુણસુંદરી તાથી અને જ્ઞાનદત્ત.

રૂપસિંહ-- (મનમાં) અરે! પ્રશ્ન પાંચ વરસ સુધી જગત્ત માં જન્મક્રમ પડશે તથા કુટુંબના શા હાલ થશે? (એક વીચાર કરેછે તેવાનાં ગુણસુંદરી પ્રવેશ કરેછે.)

ગુણસુંદરી-- પ્રાણનાથ, આપની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તનારી; આપનો મુખચંદ્ર જોઈ પ્રસન્ન થનારી; પોપણી રૂપ દાસી આપને વિનતી કરે છે કે, આજે આનંદ રૂપ સુધે આહુ એકું શું વાદળે આવેલું છે કે, જેથી આપનું મુખ કમળ અપ્રસન્ન દેખાય છે, તેના હેતુ કૃપા કરી જણાવશો.

રૂપસિંહ--પ્રાણ પ્યારી, આજના દિવસ મને ધણે બંધન લાગે છે. તથાપી તર મુખ કમળ જોઈ મારા શરિરમાં ધૈર્યતા વાસ કરે છે. પરંતુ જ્યાં તારો વિયોગ થયો કે, દુઃખ સાગરમાં ગળડી પડવાને જાંઘ વારનાથી.

ગુણસુંદરી--હે પરમપ્રિય ગુણસાગર ધૈર્ય હુરધર આપને શું મોટું શંકટ આવી પડેલું છે કે, જ્ઞાનદત્ત સુરખા

(મત્ર રૂપી જાઝ છતાં દુઃખ સાગરમાં ઘુડવું પડશે, માટે એ જ્યાં સુધી આપ મને નહિં કહો તેટલી વારમાં માંશ પ્રાણની હાલુ થયા વિના રહેશે નહિં, માટે એક-

જેમાં મને વિભાગી કરશે કે જેથી આપના હૃદયને શાંતતા થશે.

રૂપસિંહ-આજે હું જુમારસિંહની સાથે જુમાર રમ્યો; તેમાં મારી હાર થઈ તેથી પાંચ વરસ જંગલમાં રહેવું પડશે, માટે તારે ધૈર્ય રાખવું.

(ગુણસુંદરીએ વાક્ય સાંભળતા મુછાંગત થઈ જમીન ઉપર પડે છે.)

રૂપસિંહ-અરે? જમદાધાર! વિશ્વવિનાયક પરમેશ્વર, આ મારા ઉપર તારી અકૃપાનો વરસાદ કેમ વરસા લાગ્યો? (નાથી પ્રવેશ કરે છે.)

નાથી-અરે પ્રભુ! મારી બાઈ સાજીબને આ સુંથઈ ગયું!

રૂપસિંહ-પાણી લાવી, તારી બાઈને થોડું શાંત કર.

નાથી-કપાનાથ મારીબાઈસાહેબને જન્મત કરે છું.

(નાથી-પાણી લાવી; ગુણસુંદરીનો હાથ તપકંડીતેને જાગૃ કરી પાણી પાછને-).

નાથી-બાઈસાહેબ આપને મુરજા શા કારણથી આવી?

ગુણસુંદરી-રાજસાહેબ કહે છે કે, મારે પાંચ વરસ જંગલમાં જવું પડશે,

રૂપસિંહ-પ્રીયા તું ધીરજ રખી. અહિંયાં રહેજે, અને કાંઈ ફિકર ચિંતા કરશે નહિ. પાંચ વરસ કાલે પુરાં થઈ રહેશે તે હું પાછો મારું રાજ્ય સંભાળીશ.

ગુણસુંદરી-(આશ્ચર્યથી) અરે! પ્રિયપત્ની રાજ પાણુ પાંચ

બરસ સુધી તેના સ્વાધિન રહેશે, ત્યારે હું એકલી નિ-
રાધાર કેમ રહી શકીશ? માટે મને તમારા વિયોગનું
દુઃખ સહા ન કરવું પડે તેમ કરવા કૃપા કરશો, હું
રાજ્યની પામખાલો અને આપનો વનવાસ એ જે શબ્દ
લાંબની બણીજ દીવગીર થઇ છું તેથી તમારા વિયોગે
મારા જીવને જરા પણ શાન્તિ થવાની નથી.

શુભસિદ્ધ-પ્રિય બલના. તું જાણે કે, મનુષ્ય ઉપર સુ-
ખ દુઃખ વારા ફરતી અમલ ચલાવ્યા કરે છે. તારે
આટલો બધો અપસોસ ન કરવો જોઈએ. પ્રથમ સ-
ંજો સાર કરશે; જાનહતને પણ તારા માટે યોગ્ય અન્ન-
પરો કરવા કેહેતો જઈશ. અને તેની સ્ત્રી જ્યાં સુધી
હું આવું. ત્યાં સુધી તારી પાસે રહેશે
સુખસુંદરી- ના પ્રાણનાથ. હું તો તમારા સથેજ આવાની.

લક્ષીત છંદ.

નથિ વિયોગનું દુઃખ વેદિયું;
કયમ કરી જશે તેહ તો સહું.
હર વિમારના એહ રાખવો;
શિદ્ધ વિયોગનો એહ ચાખવો.
અખળ જાતિ હું એકલી અરે;
કમ કરી રહું તે કહો ખરે.
પતિવૃતા તણે ધર્મ એહ છે;
પતિ દુખે દુખી સાચિ તેહ છે.

પ્રિયપત્ની મારા ઉપર દયાલાવી મને તો સાચોજ રાખા.
રૂપસિંહ-જગતનાં દુઃખ સદન કરવાને અપખ્યામિ
અશક છે. ત્યારે તું તો રાજપત્ની છું.

ગુણસુંદરી—

લલિત ઇંદ.

નથિ હું આપથી તો મૂઢ જરા;
મુખથિ આપ તો છો મૂઢ ખરા.
(ત્યારે) વન તણા દુઃખો આપથી અરે;
સદન શી રીતે તે થશે ખરે, ૧
તુમ વિના વણે મારી શી થશે;
શરિર તો નકી અર્ધ થશે
રૂપસિંહ-પ્રિયા તું શોક કરવો છોડી દઈ અને જલદી જવા
દે, હવે હું ક્ષત્રી વચનની ખાતર એક ક્ષણ પણ રહે-
વાનો નથી.

ગુણસુંદરી-દીવગીરીની સાથે વિનંતી કરું છું કે આ-
પનું જેમ શ્રય થાય તેમ કરશો.

રૂપસિંહ-પ્રિય પ્રિયા તું હવે તું તહહારા મહેલમાં જ,
કારણ કે, જ્ઞાનદત્ત આવે છે.

(ગુણસુંદરી જાય છે અને જ્ઞાનદત્ત પ્રવેશ કરે છે.)

જ્ઞાનદત્ત-કેમ સાહેબ.

રૂપસિંહ-પ્રિયમિત્ર જ્ઞાનદત્ત આવો.

જ્ઞાનદત્ત આજે આપનું વદન અપ્રસંસ કારણથી જ-

ણાય છે?

રૂપસિંહ—મિત્ર, તમારા કહેવા પ્રમાણે મારાથી નહીં વર-
તાણું તેનું ફળ આજે મળ્યું છે, હવે રાજ્ય છોડી
પાંચ વરસ વનમાં જવાનો સમય આવેલો છે.

જ્ઞાનદત્ત—હું હૈં! અતે!! થી વાત!!!

રૂપસિંહ—મેં જુગાર રમવામાં હાથથી જુગારસિંહને પાં-
ચ વર્ષ રાજ્ય ભેગવવા આખી વનમાં રહેવા
કબજાકરેલું છે.

જ્ઞાનદત્ત—રાજા સાહેબ, મેં આપને વારંવાર આ હુકુમ-
થી દુર રહેવા નિર્નંતી કરેલી પણ થવા કાળને લાગે
આપણા એકવાર સમજી તેને કાયદો લેવાણો નહિ.
અને જેમ ઝેરનાં ઝાડને વારી અમૃત ફળની આશા
રાખવી એ કયાંથી બને? મારે જેવા ઝાડતેવાંજ ફળ.
પરંતુ હજી એ હુઃખદાયક દુર્ગુણથી દુર રહેવાય તો પ-
ણા લાભ છે. જેમ આગળની મારી વિનંતીએ નકા-
મી ગએલી છે, તેમ આ ન જવા અરજ છે.

રૂપસિંહ—હવે તે બાજત પશ્ચતાપ કરે તોપણ કાંઈ
વળવાનું નથી, આટલું વિત્યા છતાં તમારું કહ્યું ન-
હિં મનું તો પુરી કમખર્જિત છે.

તમારી સ્ત્રીને મારી ગેરહાજરીમાં તમારી બાબી
ની પાસે રહે તેમ બંદોબસ્ત કરશે. અને કાંઈ પણ
રસપ્રમાણ જોઈએ તો લાવી આપવાને મણીલાલને મારી

પત્ની ખલામણ્ય કરશે મણીલાલની તથા રાજ્ય કુટુંબ
તમે પણ સંભાળ રાખજો.

જ્ઞાનદત્ત—સાહેબ કુતો આપની સાથેજ આવવાનો.

રૂપસિંહ—તમારે નાદક જમણનાં કપડાં સફત કરવાં શા
માટે આવવું જોઈએ.

જ્ઞાનદત્ત—મિત્રનો ધર્મ છે કે મિત્રને દુઃખે દુઃખી અને સુખે
સુખી ત્યારે આપને કદ પડ્યું છે તો મારે પણ તે
કદમાં ભાગદાર થવું જોઈએ. માટે હવે કપા કરી મ-
ને સાથે લેવાનો વિચાર કરો.

રૂપસિંહ—બહે જોગ તમારી મરજી.

જ્ઞાનદત્ત—ત્યારે હું મારે ઘેર બજ મણુ કરી આવું.

(જ્ઞાનદત્ત ગય છે.)

પ્રવેશ ૫ મો.

સ્થળ જ્ઞાનદત્તનું ઘર.

જ્ઞાનદત્ત અને નેની આ કાશી.

જ્ઞાનદત્ત—પ્રાણુશ્રિયા, તારે રાણી ગુણસુદરી પાસે રહેલું
પડે.

કાશી—પ્રાણુનાથ, રાણી ગુણસુદરીને મારી શી જરૂ-
ર છે?

જ્ઞાનદત્ત—આજે મારે તથા રામજીને વિદેશ જવું પડે તે
મ બનેલું છે.

કાશી—પ્રાણુ પ્રીય આપને તથા રામજીને પરદેશ શા કા-

રણુથી જવું પડે છે.

સાનદ-ત—આપણા રાજાજી જુગારસિંહની સાથે જુગાર રમતાં ચાલેા મુલક પાંચ વર્ષ સુધી હારી મળેલા છે, એજ વિદેશ જવનું કારણ છે.

કાશી—આપણે રનેહીનો ધર્મ છે કે; તેમના દુઃખમાં ભાગ લેવો પણ આપના વિયોગથી માર દીલ કોષજી ગોએ એન પામનાર નથી, માટે મારી હયાતી જોવાની ઈચ્છા હોય તો જેમ અને તેમ જલદી આવી દર્શન દેશો. હું રાણીસાહેબ પાસે રહી દુઃખમાં ઠાઠાડ દાઢીશ.

સાનદ-ત—પ્રીયા હું જલદી આવીશ અને તારી સંભાળને માટે રાજાજીના પ્રધાન મણીલાલને બળામણુ કરતો જઈશ.

કાશી—સ્વામીનાથ આપતી અરુ પ્રમાણે વરતીશ. અને રાજાજીને કહેજો કે, રાણીજીની કાંઈ શીકર ન કરે.

(સાનદ-ત રાજા પાસે જાય છે, તેવામાં રસ્તે મણીલાલ મળે છે.)

સાનદ-ત—પ્રધાનજીસાહેબ, આજે મારે, તથા રાજાજીને રાજ્ય છોડી પરદેશ જવું પડે છે, માટે પાછળથી રાજ્ય કુટુંબનો તથા મારા કુટુંબનો તથા મારા કુટુંબને ચોંચ બંદોબસ્ત રાખશો.

મણી—સાનદ-ત આપના કહેવા મુજબ વરતીશ પણ ત-

તમરે તેમજ રાજાજીને પરદેશ કેમ જવું પડે છે?

જ્ઞાન—તમે તથા મેં વારંવાર રાજાજી, યુગાર રમવાની ક્રિયા ત્યાગ કરવાને વીનતીમાં કરેલી, પણ તેમણે કંઈ પણ ધ્યાન આપ્યું નહીં, જેથી દુનિયાંદને પાંચ વરસ રાજ આપી વનમાં રહેવાનો તખ્ત આવેલો છે,

મણી—રાજાસાહેબને આરા પ્રણામ કહેજો અને રાજાને કહું જાતી તેમજ તમારા કુટુંબની કંઈ પણ વિશિષ્ટ નરખે.

જ્ઞાન—... રાજાજીને એકાએક જવાનું જાની આવેલું તેથી તમને બોલાવી બલામણુ કરી શકાણી નથી, તેથી મને હુકમ કર્યો છે કે મણીલાલને બળામણુ કરજો

મણી—સાહેબ રજા લઈછું.

જ્ઞાન—હવે હું પણ રજા લઈશ, કારણકે, રાજાજી રસ્તે પડેલા રશે.

(તેને જાય છે.)

પ્રવેશ ૬ દો.

સ્થળ વન જવાનો માર્ગ

શિવસિંહ, કમાલખાં અને પાછળથી જ્ઞાનદત્ત

શિવસિંહ—કમાલખાં જોતો ખરો હજી સુધી જ્ઞાનદત્ત

કેમ ન આવ્યા?

કમા—રાજાસાહેબ, જ્ઞાનદત્ત આતેહે.

રૂપસિંહ--કમાવખાં હવે તું શેહેરમાં જવ, કારણ કે, જ્ઞાન
દત્ત આપ્યા માટે હવે તારી જરૂર પડે નેમ નથી. (ક
માલખાં જવ છે)

જ્ઞાનદત્ત--સાહેબ આપણે જંગલી ઘોડા ચલાવો, નહીતો રા
ત પડશે એટલે રસ્તાની હરકત પડશે.

રૂપસિંહ--બલે ઘોડા ચલાવો, આહીયાં થોડે દુર જાગે છે
ત્યાં રાત રહેશું.

જ્ઞાનદત્ત--એ કયો જાગ ?

રૂપસિંહ--તમને માલમ નથી ?

જ્ઞાનદત્ત--ના સાહેબ મને યાદ નથી.

રૂપસિંહ--આપણો આરામ જામ ઉતર દિશા તરફ છે તે.

જ્ઞાનદત્ત--ત્યારે એ જામનો રસ્તો નો ઉતર દિશા તરફ ર
હયો, અને આપણે તો પુર્વદિશા બહુ ચલાવે છીએ
તો એ જામ ક્યાંથી આવશે ?

રૂપસિંહ--ત્યારે સાર થયું કે આપણને યાદ આવ્યું. મટે
ઉતરદિશા તરફ ચાલો.

જ્ઞાનદત્ત--બલે સાહેબ ચાલો.

(બંને ઉતરદિશાએ ચાલે છે.)

રૂપસિંહ--મિત્ર જ્ઞાનદત્ત જુઓ એ જાગ દેખાવવા માંડ્યો

જ્ઞાનદત્ત--(જામસામી આંગળી કરીને) સાહેબ, આ જામનો
ધણો સુસોમિત અને સારો પુરુષની બટાવળો છે.

રૂપસિંહ—પ્રિય મિત્ર, હવે અત્ય કપરથી હારો. ચાલો
આમમાં જઈએ.

(જાને જતા છે)

પ્રવેશ ૩મો

સ્થળ આરામ યામ.

રૂપસિંહ, જ્ઞાનદત્ત અને યામવાન

જ્ઞાનદત્ત—વાહ! વાહ!! યામ કેવો સુંદર છે.

(યામવાન સેતરું પાથરી જતોને બેસારે છે)

યામવાન—ગજધિરાજ, જો આપનો હુકમ હોય તો તા-
બેદાર થોડાએક, ખુશબોદાર પુષ્પ હાજર કરે.

રૂપસિંહ—મંત્રે.

(યામવાન, જાહ, જુહ, મોખરે, માલતી, મુત્તાય,
પારીજાત, બોરસલી, ચંપો, ચંબેલી, વગેરેની ઢુલ તથા
હાડમ, જમરખ, કેરી, નારંગી, સીતાફળ, દ્રાક્ષ, પપનસ
છત્તાદિ દ્રવ્યો લાવી રાખી અને જ્ઞાનદત્ત પાસે મુક્યા.)

રૂપસિંહ—જ્ઞાનદત્ત, યામવાનને બે રૂપેયા આપો.

જ્ઞાનદત્ત—(આપે છે)

યામવાન—અનદાતા, જો જો સરસામન જોઈએ તે મુજ-
બ તાબેદાર. બામમાં મળતો લાવી આપવાને હાજ
ર છે.

(રૂપસિંહ અને જ્ઞાનદત્ત જાને જણાવે થોડાં ફળ
આપ્યાં.)

સાનદન-

મનહર છંદ

રચન રચી છે સારી, શુભિ જન ધારી ધારી;
કારીગરી કરી બારી, ધન્ય કરનારને.

મેઘરોને જાણ શુષ્ક, આંખલી ચંમેલી ધણી;

આવળ આવળ અતી, કેળાં ધણાં કેળને.

શુભામ કરેણુ અને, શીનાફળ કેરા ઝાડ;

આંખાનાં દેખાય, વૃક્ષ કેતણુ અતી ધણે.

પિંપરને પીંપળાનો પાર, ના આંખે મણુતીથી;

જાંબુ ધણાં જુજી રહ્યાં, જાંબુ કેરા ઝાડને.

ખેરડી લેખુડી અને લિંબડાને ખીલી બહુ;

વડ કેર તર મોટું, અતી ધણી ખેર છે.

ડાડમને જમરખ, ખીજડી ખજુરી ઝાંઝી

સાગને શીસમ, અલી વળી બહુ તજ છે.

અદિ વાલી લટકે છે, તર છે અશોક તણાં

એળવી કાંચકી અને, ચદનના વૃક્ષ છે.

અરણી છે ધણી ધણી, તરકારી તંકની છે;

મણુતીથી પાર નાવે, અતી વૃક્ષ અન્ય છે.

જાલ જાના જાનાવરો અદિ;

આતી કલોલ કરે છે વળી શું.

હીર વાવતુ જગ ધણું સારું છે.

ખેડકોનાં બાદ તો ધણો સરસ.

ખનાવ્યો છે આ ખામ જોઈ;

મને આનંદ ઉત્પન્ન થાય છે;

હવા પણ શરિરને સુખ દાયક છે.

રૂપસિંહ—જ્ઞાનદત્ત આપ વખાણ કરો છો તેવોજ ખામ

છે પણ હવે રાત ઘણી ગમ્મટી છે માટે સુષ્પ રહીએ
અને સવારમાં વેહેલાં ચાલીશું.

(સવારમાં વેહેલા ઉઠીને અને જણ ચાલવા માંડે છે.)

પ્રવેશ ૮ મો

સ્થળ અરણ્ય,

રૂપસિંહ અને જ્ઞાનદત્ત

રૂપસિંહ—પ્રિયમિત્ર, તુરંગ ત્વરાથી ચત્રાવો કેમકે અર
ણ્ય ઘણું મોટું છે.

જ્ઞાનદત્ત—હું પણ તમારી કહેને કહેજ અસ્થ ચલાવું છું.

રૂપસિંહ—આપણે સવારના ચાલીએ છીએ અને સાંજ
થઈ ગઈ પણ હજી આ બનાનક જંગલનો પાર આ
વતો નથી. માટે હવે તાકીદે ચાલી આ જંગલમાંથી
નીકળી જવાય તો સારું.

જ્ઞાનદત્ત—હા સાહેબ સૂર્ય અસ્ત પણ થઈ ગયો અને
આ જંગલ મને ઘણું ખીચરાવે છે.

સોરઠો

૩૩' અતિ દિલ માંહી, સોર જનાવરનાં સુણી;

હિન્મત રહેજ નહિ, આ જંગલ માંહે જરા.

વાધ વર શીયાળ, સિંહ સોર ઘણા કરે;

શું દેશે હમણાં કાળ, સિંહ ચાવી મુજ ઉપરે.

રૂપસિંહ--જ્ઞાનદ-ત, આમ હોવા શું થઈ જાએ છો? જ
રા હિમન રાખો; હમણાં જમલ બાહાર નીકળી જઈ
એ છીએ.

જ્ઞાનદ-ત--માતા મહા વિકાળ જમલમાં અધારી રાત્રે
ચાલવું અને જમલી, ઘાતકી, જનાવરોનાં શેર સં
ભળાય ત્યાં ધિરજ શી રીતે રહે ?

રૂપસિંહ--થોડે આગળ ચાલો, કોઈ નિર્ભય જગ્યા આવે
ત્યાં વિશ્રામ કરીએ. હવે રાત પણ પાછળ થોડીજ ર
હેલી છે.

જ્ઞાનદ-ત--હીક સાહેબ, પણ આ જુડ સરખું શું જણા
ય છે?.

રૂપસિંહ--(મનમાં) અરે ધરવર ! જ્ઞાનદ-તને મેં સા
થે; મને હિમ્મત આપશે એમ જાણી લીધો છે, પરં
તુ આતો પણ મારા જીવને બચ લગાડે છે.

જ્ઞાનદ-ત--સાહેબ આ વડ દેખાય છે આહિં વિશ્રામ ક
રીએ તો સારું અને આટલામાં કોઈ જનાવરોનાં શેર
પણ સંભળાતો નથી.

રૂપસિંહ--બહુ સારુ ત્યારે.

(બંને ઘોડા ઉપરથી ઉતરે છે)

રૂપસિંહ--તમે સુધ જાવ હું યોદ્ધા કરું છું.

જ્ઞાનદાન-ગદુ સહ સાહેબ.

(જ્ઞાનદાન બોલે, ને રૂપસિંહ ચોકી કરવા બે
 હો છે. તેવામાં એક વાદ આવે છે એટલે રૂપસિંહ
 ની બાહ્ય બળ છે એટલે વાદ નાશી બળ છે ને ર
 સ્તામાં એક જુગારખાં નામનો ધુનારા મળે છે.)

જુગારખાં—(રૂપસિંહને) તુમ કોન હો? ઓર વલ જમત
 મેં કાયકુ બગતે હો?

રૂપસિંહ—તું કાણુ છે ને આદિં સા માટે રખડે છે?

જુગારખાં—હમ સોદાગરહે ઓર શીકાર કરનેકે ખારતે ની
 કલ પરહે.

રૂપસિંહ—તારું નામ શું?

જુગારખાં—મેરાનામ જુગારખાં સોદાગર.

રૂપસિંહ—તમારું મુકામ કયાં છે?

જુગારખાં—મેરા મુકામ વાંસે એક કોસપે તલાવ ઉપરહે.

રૂપસિંહ—હાંક તમારું નામ જુગારખાં છે, ત્યારે તો જુ-
 ગર બાહુ રમવાનો શોખ હશે ખરો?

જુગારખાં—હા સાહેબ, શોખ હોતો ખરા. આપ કોન હો,
 ઓર આમત્ર નામ કયા?

રૂપસિંહ—હું રાજા હું ને મારું નામ રૂપસિંહ છે.

જુગારખાં—આમત્ર સાહેબ, ચોતો હમારો મુકામપર.

(બંને જણુ બળે છે)

અવેશ હો

૨૫મ જાન્યુઆરી ૧૯૫૬

માનદત્ત એકત્રો પછીથી ક્યાળસિદ્ધ.

માનદ ૧—(સ્વારમાં જઈને બેસે છે તો બે અસ્પૃશ્ય સિવાય બીજા કોઈને દીઠું નહીં તેથી મનમાં) રાજા રૂપસિંહ જ્યાં ગયો હશે? કોઈ દરમિયાનમાં તેને લઈ ગયું હશે? કે આટલામાં પોતે ક્યાંય ગયા હશે? (ચેડીવાર વાટ જુએ છે પણ કોઈ આવતું નથી એટલે આસન) અરે! રાજા રૂપસિંહ!! તમે ક્યાં છો? અને હું આટલું આટલું, કંઈ સહન કરી આપની સાથે આવેલો છું ને મને દર્શાવો કાંઈ કારણથી નથી આપતા? શું! આપ મારી મરજી કરો છો? કે મારા કારણથી પરીક્ષા લેવો? પણ હવે તો દિવસ ઉઝડે છે કે જેથી મારા મનને બંધ લાગશે નહીં. મને આપ જ્યાં હો ત્યાંથી કૃપા કરી જલદી આવી મને દર્શાવો લામ આવો. હું તમારા દીલોખાન મીત્ર છું અને આપને છોડી કદી જનારજ નથી, એમ તમારે ખાતરીથી જાણવું.

મારા ખાતરી મીત્ર! જો હવે તમે આહિં જલદીથી નહીં આવો તો મારા પ્રાણની હાલત યથા જશે, માટે તમારા મિત્રને હુઝાર દરીયામાં સર કરતાં બહાણમાંથી શું કારણે ફેંકી દીધો છો?

હું દુઃખસાગરમાં ડુબી મારા પ્રાણનો ત્યાગ કરીશ
ત્યાં સુધી પણ તમે દર્શન નહિં દેા કે શું?

આ જંગલ તમારા વિના મને મહા વાયંકર લાગે છે
માટે તમારા સિવાય મને ધિરજ ફાણુ આપશે?—આ
પ મિત્ર વખતનો દર્શન આપેા કે જેથી મારા જીવને
શાન્ત કરે.

મેં આપનો એવો મોટા શો અપરાધ કીધો છે કે
મને અિદમ દુઃખસાગરમાં નાંખી ચાલ્યા ગયા.

[લલિત છંદ,]

પરમ મિત્ર તું હાય કયાં ગયો,
(શીદ) ગરિય મિત્રથી વેગજો થયો.
દુખદ જાણુ તું પ્રીય આ સમે,
તુજ વિના રહુ જાય ના કયમે. ૧
કપટ તેં કર્યું (કે) શી રિતે થયુ,
તુજ વિયોગથી મૂખ સૌ ગયું.
રહ્ય કંપતું મિત્ર માહરં;
તુજ વિના હવે જીવિ-શું ટરં. ૨
સુખદનોં રવી અસ્ત પામિયો,
દુખ તણો રવી આજ ઉગિયો.
દિલ બિદાસ તો થાય માહરં,
અરર આ થકી મરુ તો બહુ. ૩

ખખર નોતિજે આમરે થશે,
(શુ) કપટ તો કરી નાશિ તું જશે
બંધવ ક્યાં ગયો મૂળ જોડિયો,
ગરિય મિત્રથી શ્નેહ તોડિયો. ૪

અરે! પ્રભુ, હું આટલા આટલા વિકાપથી બુભો પ
ડું છું તોપણ મને કોઈએ જાપ દેતું નથી. મારા જે
વો કમગમ્મત કોણ? કે જેણે રાગને ચોકી કરવા કહી
રોતે સુઈ રહ્યો. ખરેખર મારા દુર્ભાગ્યને લીધે એમ
થયું છે. હવે હું આહિં ક્યાં સુધી રહું? શુ! તે મને
આહિં રહેથી મળશે ના નહીં, પણ કોઈ જગ્યોએ હો
ય ને આવે તો પરમેશ્વરની પુરી મેહેરબાની.

(એક ઘોડેસ્વારને આવતો જોઈને) બાપ તમે કો
ણ છો ?

દયાળસિંહ—હું આશાપુરીનો રાગ દયાળસિંહ છું.

શાનદ-ત—આપે માર્ગમાં કોઈ જગ્યોએ મારા રૂપસિંહ રા
ગને જોયા ?

દયાળસિંહ—બાપ તું કોણ છે, અને તારો રાગ કોણ ?
તું આહિં શા કારણથી આવ્યો છું ? ને આવો દી-
ભગીર શા કારણથી થઈ ગયો છું ? તે વિષે અથ ધ
તિસ્વીસ્તર વૃતાંત મને કહી સંમળાવ.

શાનદ-ત—સાહેબ, રૂપસિંહ નો રાગ છે અ
ને હું તેનો મિત્ર છું અમારે કેઈ કારણસર વનમાં

નિકળવું પડ્યું છે. અને રતના આદી ચામે સુતા
હતા, સદારમાં મેં ઉઠીને ચારે તરફ તપાસ કર્યો પ-
ણ તે ક્યાંય જણાયા નહી.

દયાળસિંહ—માઠ તું ગમરાધશ નહિં, તારો ઘોડો તૈયાર
કરી મારી સાથે ચાલ, હું તારા રાખનો તપાસ કરા
વી જ્યાં હશે ત્યાંથી તને મેગવી આપવા મારાથી બ-
નતી મદદ આપીશ. અને મારા રાખમાં તને જ્યાં
સુધી પસંદ પડે ત્યાં સુધી રહેજે.

જ્ઞાનદ-ત—(મનમાં) ચારે ! ઇશ્વર !! આ કોણ હશે ?
હું એની સાથે જાઉં કે અહિયાં રહું ? અહિયાં રહે
બાથી જંગલી જનાવરો મને દુઃખ કરશે એટલુંજ ન
હોં પરંતુ પ્રસાદ પણ થઈ રહેતો છે માટે ચાલ જાઉં
હો ! ઇશ્વર તું સહાય કરજે.

દયાળસિંહ—તમારું નામ શું ?

જ્ઞાનદ-ત—મારું નામ જ્ઞાનદ-ત છે.

દયાળસિંહ—ચાલો ઘોડાપર સ્વાર થાઓ અને બીજા ઘોડા
ને તથા તમારા રાખજીના સામનને તેમના ઘોડા ઉપ
ર લાદી દ્યો.

(જ્ઞાનદ-ત અને દયાળસિંહ બંને સાથે વાતો કરતા
ચાલ્યા જાય છે, તેનાં જ્ઞાનદ-તની વાંચ્ય ચાતુરી સાંભ
ળીને--)

દયાળસિંહ—(મનમાં) આ મનુષ્ય ખુબ હુશિયાર છે તે પ્ર

ધાનાગરીને લાયક છે.

જ્ઞાનદત્ત—સાહેબ આ ગામ દેખાય છે તેથી આપનું રાજનગર કેટલું દૂર છે ?

દયાળસિંહ—આ ગામથી બે માઢિપર આપણી રાજધાની આશાપુરી છે.

જ્ઞાનદત્ત—સાહેબ, આપને આ જંગલમાં શું કારણે આવ્યું પડ્યું ?

દયાળસિંહ—હું શીઘ્રાર કરતા નિકળી પડ્યો હતો.

(બંને જણ આશાપુરીમાં જાય છે. દયાળસિંહ, રાજનદત્તની હુશિયારી જોઈને પ્રધાનગિરી આપે છે. જ્ઞાનદત્ત પ્રધાનપણ્યનું કામ કરતાં સુખમાં દિવસ નિર્જમન કરે છે.)

પ્રવેશ ૧૦ મો

સ્થળ જંગલમાં તળાવ.

રૂપસિંહ અને બુગારખાં.

રૂપસિંહ—(બુગારખાંને) હવે આજ ચત્રાવો.

બુગારખાં—અચ્છા સાહેબ મેં હાજરહું.

રૂપસિંહ—હાલ મારી પાસે એક ગઠો છે કે જેની કિંમત પાંચ હજારની છે. તેના ઉપર આપણે સરત મા રીએ કે જો હું હાફે તો તમને તે આપું ને જીવું તો હું તમારા પચીસ અરબીય ઘોડા છે તે લઉં.

જુગારખાં--ખોત અચ્છા સાહેબ.

(ખંતેજણુ રમે છે તેમાં રૂપસિંહની દાર થઈ તે તેથી તેની પાસેથી જુગારખાંએ ગઠો લીધો.)

રૂપસિંહ—(મનમાં) અહો ! પરમેશ્વર !! મેં એક વખત ખતા ખાધેલા છે તોપણ મારી ભુત થઈ. હશે જેમ ખનવનું હતું તેમ ખતી રહ્યું પણ હવે જ્ઞાનદત્ત પાસે જાઉં.

(જાય છે)

પ્રવેશ ૧૧ મો

સ્વર્ણ જંગલમાં વડ.

રૂપસિંહ એકલો.

રૂપસિંહ—(જ્ઞાનદત્તને તેમજ ઘોડાને ન જોયા તેથી (મનમાં) અરે ! હું ભુલ્યો તેથી મને ડેટલું નુશાન થયું ? મારા બહાલા મિત્રનો વેયોગ થયો. તે ક્યાં ગયો હશે ? હું તેની જોળ દરવા મઠે હવે ક્યાં જાઉં ? ધુળ ઘણી ઉડી છે તેથી ઘોડા ચાલ્યા હશે તે પણ જણાતું નથી, હું ઉતાવળે પોકાર કરું, જો તે આટલામાં ક્યાંય હશે તો તુર્ત આંહિ આવશે. (ચાસન) પ્રિયમિત્ર જ્ઞાનદત્ત તમે ક્યાં છો ? જો આટલામાં હોતો જલદી કૃપા કરી આવો. મારા મિત્ર મારી ભુત થઈ છે તેથી જો તને કાંઈ રીસ ચઢી હોય તો તે મારા ઉપર

દયા ઢાળી, રીસ ઢિતારી મને તારાથી દર્શન આપો.

તું મારો ખરો મિત્રહુ, તેં મિત્રતાની ફરજ પુરતી
રીતે બળવી છે. આવા જંગલના મ્હા મ્હા સાંકટો વે
હવા તારાવિના મારી સાથે કોણ આવત ? તમારા વિ
ના હવે મારાથી પાંચ વર્ષ દુઃખ શી રીતે સહન થશે ?
હવે મને દુઃખમાં ધીરજ આપવા કોણ આવશે ?

માસિની છંદ

પરમ પુનિત બંધુ, ક્યાં ગયો મિત્ર મારે ;
ખચિત થઇ ગયો તે, મૂળથીજ નિયારો.
દિવસ નિકળશેરે, તે વિના કેમ મારા ;
અરર દુઃખ મર્યું તે, શ્રદ્ધિના મૃતનારા.

હે ! ઇશ્વર આ વખત તું હું ગરીબ ઉપર કૃપા કરી
મારા મિત્રથી મેળાપ કરાવ કે જોથી મારે દુઃખ
જાય. (મનમાં) હું આ વડ ઉપર ચઢીને જોઉં જો તે
આટલામાં હશે તો નજરે પડશે

(વડ ઉપર ચઢી જુએ છે પણ કોઈને જોયું નહી
તેથી નિમે ઉતર્યો)

(રાગ વણુઝારાનો.)

વિયોગ થયો મને તાહરો, બંધુ માનરો.

તેથી અતી થાઉં ઉદાશ, પુરણુ મારારો.

ખજર આવી નેત્રી મુજને, અધુ મારારે.
 તેવી બની ગયું સાડસ પુરણ પ્યારારે.
 તું વિતા ખુસ હાલ્યો, અધુ મારારે.
 હું બરકીશ જગલ માંડ, પુરણ પ્યારારે.
 પડશે જ્યારે કાજ મુજને, અધુ મારારે.
 ત્યારે કાણ દેશે સલાહ, પુરણ પ્યારારે,
 દુનને દુઃખ થયું હશે, અધુ મારારે.
 તેનો નડિયાં માલરાં કૃપ પુરણ પ્યારારે.
 ધડી ધડી મુને તાલરી, અધુ મારારે.
 નકી પડશે અગત્ય પુરણ પ્યારારે.
 ચાલ હવે હું તેની જોળ માટે જાલી.
 (અંત છે)

પ્રવેશ ૧૨મો

સ્થળ લંપટપુરનો દરવાજો

રૂપસિંહ અને પહેરેગીર.

રૂપસિંહ—અરે ! મિયાં સાહેબ ! ઓ મિયાં સાહેબ જ
રા મેહેરજાની કરી દરવાજો ઉઘાડો.

પહેરેગીર--કોનહું ? અબી દરવાજા નહી ખુલે.

રૂપસિંહ--(મનમાં) અરે ! સ્વારના આ વગડોમાં ચાલી
ચાલીને થાકી ગયો છું, કાંઈ ખાધુ પાણુ નથી હું કે
ઈ વખત આટલું નહી ચાલેલો અને આજ ચાલવું

પડમુ છે તેથી અતીથય થાક લાગેલો છે. મારે જો આ દરવાજો ઉઘાડે તો ઠીક, કે જેથી ગામમાં કોઇ જગો પર જઈ સુષ્પ રહુ (ચાસન) મિયાં સાહેબ જરા મે હેરખાની કરી દરવાજો ઉઘાડશે તો હું તમને કાંઈ આપીશ.

પહેરેગીર--કોન બોલે છે ? એાર તુમ કયા દેખોએ ?

રૂપસિંહ--હું એક ગરીબ રજપુત છું અને આપ જો દરવાજો ઉઘાડશે તો આપનું મન રાજી કરીશ.

પહેરેગીર--ચલ ખારી બોલતા હું અંદર આવજ.

(પહેરેગીર દરવાજો ઉઘાડે છે એટલે રૂપસિંહ પ્રવેશ કરે છે અને પહેરેગીરને એ રૂપૈયા આપે છે.)

પહેરેગીર--કયું સાહેબ અંચા છે ?

રૂપસિંહ--ઠીક છે ભાઈ.

પહેરેગીર--રૂઢીવો બળતો હતો તેથી રૂપસિંહના હાથમાં વિટી ગોઝ, મનમાં) યહ આદમી કે પાસ વીંટી તો અછીહે મગર કયું કરકે એ મીસે ? આદમી બડા જો રવાજા દેખાતા હે, તો કીસ તરેંહસે દાવ પેચ કરકે લેના અછએ (ચાસન) તુમકુ છાંટાપાણી કરનેકી આદત હે ? રૂપસિંહ--કાંઈ આદત તો નથી પણ કોઇ વખત કરીયે ખરા,

પહેરેગીર--(દારનો ખાલો ભરીને) લીજીએ જતાય.

(પહેરેગીર રૂપસિંહને ખુબ દાર પાય છે, અને રૂપ

સિંહ ઘેડા વખતમાં બેમાન યયો એટલે પહોરેગીર વી
 હો કાઢી લઈ એક માટીની ખાણમાં નાંખી આવે છે)

પ્રથમ અંક સમાપ્ત.

અંક ૨ નો

પાત્ર.

રૂપસિંહ.

મન્દાપુરીનો રામ.

નરેન્દ્રાસને અજ્ઞાનઅંદ

જુગારી.

દેવજી

આનંદપુરનો વાણીમે

રૂપો.

તેનો ગાડીવાન.

ગુણસુંદરી.

રૂપસિંહની સ્ત્રી,

નાથી,

તેની દાસી.

કાશી.

જ્ઞાનદત્તની આ

નિર્ભજદાસ ને કૃરઅંદ.

જુગારી.

રામજી

રતનપુરનો શેઠ.

માનાવતી

રતનપુરનારામ ની કુવરી

માળજી.

રતનપુરની.

પ્રવેશ ૧ મો

સ્થળ લંપટપુરમાં માટીખાણ.

રૂપસિંહ અને એક કુંભાર

કુંભાર—(મામાં) અરે ! આ ખાણમાં કાણ માણસ પડેલું છે ? શું ! તે જવતુ હશે કે મરી ગયું હશે ?

ચાલ હું અંદર ઉતરી તેનો તપાસ કરું.

(કુંભાર ખાણમાં ઉતરી રૂપસિંહનો હાથ ઝડી

બોલાવે છે થોડીવારે રૂપસિંહને બાન આવવાથી)

રૂપસિંહ—(ગનમાં) અરે ! આ શો ગળખ !! દરવાજો

ક્યાં ? હું ક્યાં આવી પડેલો છું (ચાસન) તમે કાણ છો ?

કુંભાર—હું કુંભાર છું ને મેહશાં માટી જોઢવા માટે આહિ

આવું છું ને આજ આવ્યો ત્યાં આપને પહેલા જોઈ

મેં આપને બોલાવ્યા. આપ કાણ છો ? અને આહિ

કેમ સુતા હતા ? અને આપનું નામ શું ?

રૂપસિંહ—હું એક રજપુત છું, મારું નામ રૂપસિંહ હું

આજ રાત્રે આ ગામના દરવાજો સુતો હતો.

કુંભાર—આપની પાસે કાંઈ સરસામાન હતો કે તે લેવધ

કાંઈ હરામખોરે આ જગોએ આપને ફેંકી દીધા ?

રૂપસિંહ—(હાથ તરફ નજર મૂકીને) નહીં નહીં નહીં નહીં પ

ડી તેથી (ગનમાં) અરે ! એ હરામખોર પહેરેગીરે કપ

ટ કરી મને આવી ખરાબ સ્થિતિએ પહોંચાડ્યો ! (ચા

સન) અરે ! કુંભાર !! કેફ કરવો એ મનુષ્યને ધણી

જ દુઃખ હાથક છે.

ગરબી,

(એ અરદેશર તારેરે ડંકો સુરત શહેરમાં એ રાગ)

મુજ દેશી જતો કેદશી તમે દુર રહો દુખ બધી,

જે મુરખ હશે તે ખાશે કેદની વસ્તુ વખાણીને;

નિશા કરી જે કાઢ બમે, તેને મટલુ યામ્મ કોઈક સો,

નુકશાન વણું કેદી ખમે, મુજ ૦ ૧

છે દારમાં દુર્ગુણ ધણો તેથી દુખી થાય છે કેદ જતો,

તોય તજે નહીં તેહ તણો. મુજ ૦ ૨

ખળખળે પોતાના તન તણ, એના અવગુણ કેટલાક હું ગણું?

નકે જઈ પામે દુખ ધણું. મુજ ૦ ૩

કેદ કુદિને નાંખેજ હણી, હોય નોકર તો દેરજ ધણી;

વળી હાની થાયે ધન્ય તણી? મુજ ૦ ૪

કોઈ નિશાસ નરકરે કેદી તણા, નિંદા ઉચરશે સાક વણા;

ઉધારે નહિં દે કોઈ જણા. મુજ ૦ ૫

જે કેદ તણે વશ યાશે, તે ચોર પ્રમુછતો યાશે;

તેની નારી રોજ નિશાશે. મુજ ૦ ૬

ધિક્કછે અવતારજ કેદો તણો, તે માટે તેને શત્રુ ગણો.

તેનો ત્યાગ કરે તમે દેશી જતો. મુજ ૦ ૭

કુંજાર—સાહેબ આપ કેદને શા કારણથી ધિક્કાર આપો

તે ? શું આપે ગઈ રાત્રે કેદ કાઢો હતો ?

રૂપસિંહ—હું કોઈ દિવસ કેદ કરતો નથી પણ ગઈ રાત્રે

અહિંયા દરવાજાના પહેરેગીરે પરાણે પરાણે મને દાર

પાપો જેથી આ હાલતમાં આવ્યો.

કુંભાર—સાહેબજી, ત્યારે આપ કૃપા કરી મારા ભેર પ
ધારો ને આપની મરજીમાં આવે ત્યાં સુધી તાબેદાર
ના ઘરે સુખથી રહો.

રૂપસિંહ—ઠીક છે. તારો આગ્રહ છે તો આવું છું બે દી
વશ રહી પાછો જઈશાં!

(રૂપસિંહ કુંભાર સાથે તેના ત્યાં જાય છે તેના
ત્યાં બે દીવશ રહીને પાછો જાય છે)

પ્રવેશ ૨ મો

સ્થળ લંપટપુરથી એક ગાઉ દુર વાવ.

નફ્ટદાસ, અગ્નિનયંદ અને પ.છળથી રૂપસિંહ.

નફ્ટદાસ—કેમ અગ્નિનયંદ, બાજી માંડીશું?

અગ્નિનયંદ—જાણે.

(બંને જણ રમે છે તેવામાં રૂપસિંહને આવતો
જોઈને)

નફ્ટદાસ—આ કાંઈ મુસાફર આવે છે. માટે તેનાથી આપ
જો કાંઈ જાય પામવા જોવું નથી.

અગ્નિનયંદ—કદાપી સરકારી માણસ હોય તો પણ કાંઈ
હરકત જોવું નથી કારણ કે તે એકલો છે; તેથી આ
પણે ડરતા નથી.

(રૂપસિંહ ત્યાં આવે છે)

રૂપસિંહ—શેઠ સાહેબ, તમે આ બાજી શાની રમો છો ?

અગ્નિનયંદ આ જુમાર બાળ છે. ત્યારે તારે કાંઈ રમવાની મરજી છે કે શું ?

રૂપસિંહ—મરજીતો ઘણીએ છે પરંતુ મારી પાસે એક પાઈ સરખી પણ નથી તેથી દીલગીર છું.

નફટદાસ—ત્યારે કદાપી તું હારે તો અમારે શું લેવું ?

રૂપસિંહ—તમારા બંને જીવનો એ મસ સુગંધી નોકર થઈને રહું અને હું જીતું તો પચાસ રૂપૈયા જાઉં.

અગ્નિનયંદ—કેમ નફટદાસ આ ઠરાવમાં તમે શી સલાહ આપો છો ?

નફટદાસ—અગ્નિનયંદ, બલે રમડો, હારશે તો આપણુ એ મહિના સુધી નોકર તરીકે કામ કરશે.

રૂપસિંહ—જો તમારી મરજી હોય તો હું કબુલાત આપું છું નફટદાસ—તમે શી માંગો છો અને આપનું નામ શું ?

રૂપસિંહ—મારું નામ રૂપસિંહ અને હું માંગે કાગી છું.

અગ્નિનયંદ—બલે, ઠાકોર રમો.

(ત્રણજણુ રમે છે તેમાં રૂપસિંહની જીત થાય છે.)
રૂપૈયા પચાસ લે છે.)

નફટદાસ—ઠાકોર કાલે પાછા આદિ આવજો.

રૂપસિંહ—બહુસાર, હવે હું જાઉં છું.

(જાય છે)

અગ્નિનયંદ—નફટદાસ, આજે આપણને એ રજપુત જીતી પચાસ રૂપૈયા લઈ ગયો.

નક્ટદાસ—જો થયું તે ખરું, કાલે એ આવશે એટલે આ

પણે તેનો તમામ માલ હીનવી લઇશું

(એમ વિચાર કરી ખતે જાય છે ને બીજે દિવસે

પાછા તેજ મુકામે ફાજર પાય છે.)

નક્ટદાસ—અજ્ઞાનચંદ, હજી ઠાકોર કેમ નહિ આવ્યા હોય?

અજ્ઞાનચંદ—થોડીવાર સુધી વાટ જુઓ એટલે આવી પોં

હોયશે. કારણ કે કાલે જીતેલો છે એટલે આવ્યા વિ

ના નહિ રહે.

(રૂપસિંહ પ્રવેશ કરે છે)

રૂપસિંહ—કેમ શેઠ સાહેબ આવ્યા છો ?

નક્ટદાસ—હા ઠાકોર, આજે તમારી બહુ વાટ જોવી પડી

આજે હવે બાજી ચલાવી શું ?

રૂપસિંહ—અલે બાજી તો ચલાવો પણ ઠરાવ કેવો કરવોછે?

અજ્ઞાનચંદ—પચાસ રૂપિયાનો, કારણ કે તેથી જાદે તમા

રા પાસે નથી.

રૂપસિંહ—ઠાંક રમત ચાલતી કરો-

(ત્રણેજણ રમે છે તેમાં રૂપસિંહની જીત્યો.)

નક્ટદાસ—અજ્ઞાનચંદને ઈસારતથી) હવે આનો ઘાટ જ

લદી ધડાવે તો ઠીક.

રૂપસિંહ—હું વાવમાંથી પાણી પીઆવું.

અજ્ઞાનચંદ—આપણે હવે તેને મારી તેની પાસેથી શબ્દજું

ખુચી લઈએ તો ઠીક,

(ખતેજલુ જઈ રૂપસિંહને એકદમ મારવા લાગ્યા અને તેની પાસેથી સવળા રૂપીયા ખુચી લઈ તારી ગયા. રૂપસિંહ બેમાન સ્થિતિમાં વાવ અંદર પગથો યા ઉપર પડેલો છે. તેનામાં એક શેડ ગાડીનાં બેચી વાવ ઉપર પ્રવેશ કરે છે)

દેવજી--રૂપા, તું વાવથી પાણી ભરી આવ.

રૂપો--હાથ ભરી આવુ.

(રૂપો વાવમાં પ્રવેશ કરે છે ને ત્યાં રૂપસિંહને પ

ડેલો જોઈને)

રૂપો--છેઠ હાથ વાવમાં કોઈ માણસ પડેલુ સેં.

દેવજી--રૂપા, બે હું આવું છું (જાય છે)

રૂપો--હાથ, આ માણસને કોઢે મારો સેં.

દેવજી--હા એમ જણાય છે, તેનામાં જીવ છે મારે તું પા

ણી છાંટે; એટલે તે શુદ્ધીમાં આવશે.

રૂપો--(પાણી છાંટે છે.)

રૂપસિંહ--(શુદ્ધી આસ્વાદી) તમે કોણ છો ?

દેવજી--હું આનંદપુરનો દેવજીનામે વાણીયો છું અને આ

મારો ગાડીવાન છે; આપ કોણ છો ? અને આવી ખ

રાખ હાલતમાં શી રીતે આવી ગયા ?

રૂપસિંહ--હું રજપુત છું. અને બે હરામખોરાએ મને મા

રી મારી પાણીનું સવળું ધન લઈ ગયા.

દેવજી--તમારું નામ શું ?

રૂપસિંહ--મારું નામ રૂપસિંહ.

દેવજી--તમારા આવા હાલ જોઈ મને દયા આવે છે અ
ને તમે કોઈ જાતની ફીકર કરશો નહીં.

રૂપસિંહ--આપ જોયા દયાવંત શેઠના દર્શન થવાથી મને
શાંતી ફીકર હોય ?

દેવજી--રૂપા, ઠાકોરને આપણી ગાડીમાં બેસાડ.

રૂપો--હાજ બેહાઈ સું.

(રૂપસિંહ અને દેવજી બંને ગાડીમાં બેસી આનંદપુર
જઈ, થોડે દહાડે રૂપસિંહનું શરીર સાઈ થયે દેવજી
પોતાની ફુકાને નોકર રાખે છે.)

પ્રવેશ ૬ જે

સ્થળ મંચાપુરીમાં રાણીવાસ.

ગુણસુંદરી, કાશી અને નાથી

ગુણસુંદરી--(મનમાં) સ્વામિનાથને ગયાં ધણીજ દિવસ વિ
તિ ગયા રૂંટુ તેમનો પત્ર તેમજ કાંઈ સમાચાર આ
વ્યા નથી, તે ક્યાં હશે ? મને જો સાચે બધું ગયા
હોત તો ધણુ સાઈ પશુ ન બધું ગયા ત્યારે તો દુઃખ
માં દહાડા કાઢવાનાજ તો.

મહારાથી વિયોગનું દુઃખ જરા પશુ સહન થતું
નથી.

ગરબી,

(આંદલીયા તું ચાલીશમાં અતી ઉતારજો. એ રાગ)
 સાલે છે વિયોગ મુને અતી ધણો,
 તે દુઃખડાની કહું હું કાને વાત જો;
 નથીરે ભાવનુ અન્ન મુને જરા,
 નિંદ્રા મુજને નાવે દીન કે રાત જો. સાલે૦ ૧
 જ્યામરે બન્યું છે શરીર માહરં,
 નથી મમતા સજવા મુને શણુગાર જો.
 ખાવરી બની હું પતિ વિયોગથી,
 મહેત્ર મારા ખાવા ધાય નિરધાર જો. સાલે૦ ૨
 પ્રીય વિના પીડા થાય ધણી,
 હવે મુજથી જરા નહી રહેવાય જો;
 પીડે છે કામરે મુને અતી ધણું,
 દુઃખ એહતો હવે નહિં રહેવાય જો. સાલે૦ ૩
 ક્રિયારે ભવનાં દુઃખ આવી પડ્યાં.
 જેથી બહાસાનો થયો છે વિયોગ જો.
 કૃપા કરીને હું પર નાયજી,
 જલદી તમે ટાળોને વિયોગ જો. સાલે૦ ૪
 કારણ—(ચુલુસુંદરીની આંખમાં આસું આવેલા જોઇને.)
 માર્છ સાહેબ આપની આંખમાં આંસુ, આપને સ્ત્રી દી
 ભગીરીથી આવ્યાં તે કહેશે.

ગુણસુંદરી—કાંઈ નહીં અમર્યાજ.

કાશી—અમર્યા કાંઈને ચાંચુ આવે નહિ, માટે આપને
શાકારણથી આંસુડા આવ્યાં તેમજ એહેરો પણ કર
માઠુ ગયો છે.

ગુણસુંદરી—તું જાણે છે, માટે મને શીઃ પુછે છે, તે
ને પણ એમ થતુજ હશે.

કાશી—જાણ આપ મર્મમાં કહેાછો તેથી કાંઈ સમજાતું ન
થી માટે તમે કૃપા કરી ખુલું કહેા.

ગુણસુંદરી—જ્ઞાનદત્ત પરદેશ ગયા છે, તેથી તને જે કાં
ઈ થતું હશે તેમ મને પણ થાય છે.

કાશી—કાંઈ દિલગીર થયે મારા રાગજી અવી જશે? હ
જી જુગારસિંહે પાંચ વરસની બંધી કરી છે એટલે
તેમનાથી શી રિતે આવી શકાય ? પણ તેમનો કાગ
કાગળ આવ્યો છે કે નહિ?

ગુણસુંદરી—ના, ના, કાગળનો આવ્યો નથી.

કાશી—(મનમાં) મને સ્વામિનાથ વિના બીજકુલ એન પડતુ
નથી પણ શું કર?

અરે ! મેં પેલે ભવ શાંશાં પાપ કીધેલાં હશે કે
મારે પતિનો વિયોગ થયો શું ! મેં કાંઈના પ્રાણ હ
યા હશે કે મેં જુઠા સોગન ખાધા હશે? કે મેં મો
હોલમાં દવ લગાડ્યો હશે? પ્રભુ જાણે.

હૈ ! પ્રભુ હું ગરીબ અળખા ઉપર રહેમ નિધા કરી.

પતિનો મેળાપ કરાવ.

મારાથી હવે તો વિયોગનું દુઃખ સહન થઈ શકતું નથી, પણ શું કરું સહન કર્યા શિવાય છુટકોજ નથી. હશે જેમ ધજારની મરજી.

ગુણસુંદરી—(દાશીને) તું કહે છે કે, દિલગીર થવાથી કેઈ આવતાર નથી ત્યારે તું શા માટે દિલગીર થાય છે,

નાથી—પાછ સાહેબ આપ પણ અપશોશ કરવો રવા લે કારણ કે તેની કાંઈ એ આવશે નહીં (દાશીને) તમે પણ દિલગીરી કરવી જવદલ પાછ સાહેબને દિલગીર આપે એવી વાતો કરો.

દાશી—(મનમાં) આ વાત મારો જીવ ગમરાઈ ગયેલો છે માટે હવે રત્ન માગી ઘર તરફ જઈ (ચાસન) પાછ હવે મને રત્ન આપો તો જાઉં-

ગુણસુંદરી—મને કાલે આવજો.

(દાશી જાય છે)

પ્રવેશ ૪ થો

સ્થળ આનંદપુરમાં મહાદેવની ઢેરી.

નિર્લજ્જદાસ, કૃત્યંદ, પંચીથી રૂપસિંહ

કૃત્યંદ—કેમ નિર્લજ્જદાસ, આજ તારો શો વિચાર છે?

નિર્લજ્જદાસ—શાનો ?

કૂરચંદ-એનોજ તો.

નિર્લજદાસ-એનો તે ?

કૂરચંદ-જુગાર ખાજીતો રસ લેવાનો.

નિર્લજદાસ-એમાં તે પુછવાનું હોય ?

રૂપસિંહ (પ્રવેશ કરે છે)

રૂપસિંહ-મેહેરખાનો, તમે શાની વાત કરો છો ?

કૂરચંદ-અમે જુગારખાજી ખેત્રી તેનો રસ લેવાની વાત કરીએ છીએ, તમારે કંઈ મરજી છે ?

રૂપસિંહ--(મનમાં) આજે મારી પાસે શેઠની ઉધરાણીના પૈસા આવેલા છે, માટે તેમાંથી થોડા પૈસા લઈને ર મુ. (ચાસન) તમે રમાડશો તો શા માટે નહીં રમું?

નિર્લજદાસ-બહુ સારૂ, ત્યારે એસો રમવા.

(ત્રણે જણુ રમે છે, તેમાં રૂપસિંહ હાર્યો, ફેર રમ્યો તેમાં પોતાની પાસેનું તમામ ધન હાર્યો.)

કૂરચંદ-કેમ સાહેબ, હવે રમવાની ઇચ્છા છે ?

રૂપસિંહ---મારે રમવાની ઇચ્છા તો ઘણીએ છે પરંતુ મારી પાસે હવે પૈસા નથી, તેથી મારી જાત ઉપર ર માડો તો રમું,

નિર્લજદાસ-ના, ના, એમતો નહિ રમાડીએ.

રૂપસિંહ--(મનમાં) અરે! પ્રભુ !! શેઠની ઉધરાણીના પૈસા

ત્યાં ન જવાય ! માટે ચાલ હવે કોઈ બીજા શહેર તરફ જઈ.

(જાય છે)

પ્રવેશ ૫ મો

સ્થળ જંગલનાં કુવો.

રૂપસિંહ પત્નીથી એક ચોર

રૂપસિંહ--(મનમાં) ચાલી, ચાલી, પગનો દુઃખ આળ્યા છે હવે પરમ કૃપાળુ પરમેશ્વર કૃપા કરી કાંઈ વાહન મેળવી આપે તો બહુ સારું, નહિંતો આ જગ્યા છોડી બીજે ગામ જઈ શકું તેટલી શક્તિ નથી, અને બીજે ગામ ગયા સિવાય છુટકો પણ નથી કારણ કે, બીજે ગામ જઈ તો અત્ર પાણી ભેગા થઈ (દુરથી બેઠે સ્થારને આવતો જોઈને)

દોહરો.

આ કોઈ ઠગ જણાય છે. ઠગ તેહને આંખ;

પ્રપંચ દામ એવો રચી નાંખુ કુવા માંખ.

(ચોર પ્રવેશ કરે છે.)

ચોર--અલ્યા તું કાણુ સે ?

રૂપસિંહ--તું તારે રસ્તે આવ્યો જ, તારે પુછવાની શી જરૂર છે ?

ચોર--ખોલેહેઠે માર ?

રૂપસિંહ--હું એક મુસાફર છું, ને માહારા માંયે મહા દુ
ખ આવી પડવાથી અહિંયાં બેઠો છું.

ચોર--અલ્યા તારે સું દુઃખ સે ?

રૂપસિંહ--શું ! તું માર દુઃખ મટાડીશ ?

ચોર--મોઢામાંથી કાઢ તો ખરો કે તારે સું દુઃખ સે?

રૂપસિંહ--લે સાંજળ ત્યારે મારી પાસે એક કાચળી હતી
જેની અંદર એક હળ્લર રૂપैया ભર્યા હતા તે આ કુ
વામાં પડી ગઈ છે, મને તરતાં નથી આવડતું કે હું
કુસમાં પડી કાઢું. તેથી દીકરીય ચંછ બેઠો છું.

ચોર--તારી કાચરી કુવામાંથી કાઢી દઉ તો સું દે ?

રૂપસિંહ--અર્ધા રૂપैया તુને આપું

ચોર--માર ઘોડું ઝાલ હું કાઢું સું.

(ચોર કુવામાં પડે છે એટલે રૂપસિંહ ઘેડે બેસી
નાશી જાય છે થોડીવાર પછી ચોર બાહાર નિકળીને)

ચોર--એલા દગ ચ્યાં જીયો ?

(કાંઈ બોલતું નથી તેથી)

ચોર--(ગનમાં) અલ્યા તું મને આજ છેતરી જીયો ? તુ
તો પુરો દગ; મેં આજ સુધી તારા જીવો દગ નોતો
જોયો-

(નીરાશ થઈ જાય છે)

પ્રવેશ ૬ ઠો

સ્થળ રતનપુરનો રસ્તો.

રૂપસિંહ, અને ઠગ પટ્ટીયા રામજી.

(રતનપુર તરફ રૂપસિંહ ચાલ્યો જતો હતો તેવા માં પાછળથી એક ઠગ આવતો હતો)

ઠગ:- (મન માં) આ આદમી પાસે ઘોડું ઘણું સરસ જણાય છે, મટે કોઇ પણ પ્રકારે તે લઈ લેવા ઠીક.

(બંને ભેગા થઇ ગયા છે)

રૂપસિંહ-માઘ તમે કોણ છો?

ઠગ-હું એક ગરીબમાં ગરીબ અને દુઃખીમાં દુખી માણુ સ છું, માફ દુખ સાંભળી નિર્દયને પણ દયા આવે.

રૂપસિંહ-ભાઈ કહોતો ખરા એવું તમારે શું દુઃખ છે? મારાથી બનતી મેહેનતે તે દુર કરીશ.

ઠગ-ભાઈ, મારા દીકરાને એક ખારવટીયો પકડી ગયેલ છે, તે દીકરાની વય નાની છે, અને આ પાસેના ડુંગર ની ગાળી છે ત્યાં મારા દીકરાને ખારવટીયો રાખે છે.

રૂપસિંહ-તમારે કેટલા દીકરા છે ?

ઠગ-દીકરો, દીકરી, અને તમામ કુટુંબમાં મે એકજ છે

રૂપસિંહ-ભલા, તે એકલો એ ગાળીમાં શી રીતે રહી શકતો હશે ?

ઠગ-તેની પાસે એક બધરી તે ખારવટીએ રાખી છે.

રૂપસિંહ-ઠીક.

ઠગ--સાહેબ એવું મહા દુઃખ છે, જો આ દીકરા નથી
તો તો આ લોકમાં તેમજ પરલોકમાં મારું શ્રેય થાય,
એ દીકરા વિના આ દુનિયામાં જીવવું તે વ્યર્થ છે.

રૂપસિંહ--શા ઉપાએ તમારો દીકરો તમને મળશે !

ઠગ--હા જાણે જોરનો વખત છે, એટલે, તે લોકો ખાઈપી
જંગલમાં નિકળી ગયા હશે. મારો દીકરો અને એક
ખાઈ ત્યાં હશે, માટે જો તમે હું ગરીબ દુખમાં જુ
ડેલા ઉપર દયા લાવી આપનું ઘેઠું આપો તો હું હમ
ણું તેને તેડી આવીને અર્ધા કલાકમાં ઘેઠું સ્વાદિત
કરું.

રૂપસિંહ--ભલે, જરા મધ્યાન થયા છેને લુપ્તા પણ ધણી
જ લાગી છે, માટે તમે જલદીથી આવજો.

(ઠગ ઘોડેસ્વાર થઈ નીચ છે રૂપસિંહ કલાક એ
કલાક વાટ જુએ છે પણ તે આવ્યો નહી.)

રૂપસિંહ--(મનમાં) ઓખાહરણનો રામ.

પ્રભુ ધણી પડ્યાં છે દુઃખ,
નાશ પામ્યાં શકળ મારાં સુખ;
હવે આશરો છે મારે તારો,
હું થીર પડ્યો દુઃખનો મારો.
દુઃખ ગણતાં પાર ન આવે.

દુખ સાંભળીથી દુખ થાયે.

પ્રભુ તુંતો છે દીન દયાળ;

દીન શેત્રફની લે સંભાળ,

તું વિના સંભાળ કોણ લેશે?

કાલી દુઃખડાને સુખ કોણ દેશે ?

(તેવામાં રામજી પ્રવેશ કરે છે)

રામજી--અરે બાઈ તમારે શાં દુઃખ છે કે આહિં

દીલગીર થઇ બેઠા છો ?

રૂપસિંહ--મેહેરબાન મુસાફરીમાં મને મદદ સંકટો આવી

પડેલાં છે તેથી દીલગીર થઇ બેઠો છું.

રામજી--ભાઈ તાહારે શાં શાં દુઃખ પડેલાં છે ? તે કહેતો

ખરો.

રૂપસિંહ--મારે માંથે દુઃખ પડવામાં કાંઈ પણ બાકી રહે

તી નથી, હવે તો ઇશ્વર બલદી જીંદગીનો છેડો લાગે

તો સાફ.

રામજી--મુસાફરીમાં તને ધણાં ધણાં કષ્ટ પડેલાં છે તે

માંહેનું એકતો મને કહે.

રૂપસિંહ--આ વખત એક ઠગ, મારો મોઢો, મને ભોળવી

દયા ઉપજો તેની વાત કરી, મારી પાસેથી લઇ ગયો,

તે પછો આવ્યો નહિં તેથી હું નિરાશ થઇ બેઠો છું.

હવે હું નિરાધાર છું, મારે કંઈ જાતું અને શું કરવું
તે સુજાતું નથી.

રામજી--હશે બાઈ ! સુખ દુખ માણસને માથે પડતાં જ
વે છે, જેમ બાગમાં લગ્યું ફેંચ તેમ થાય છે, માટે
દિમ્મત દારવી નહી.

લાવણી,

ચડતી પડતી આવે સર્વને, શોક નવી તેને ધારો.
કોટાં કંઈ જલે પડે પણ દિમ્મત કદીએ નવ હારો.
જુઓ જુઓ તમે છાયા તરની, ધીર રહે નહી તે કદીયે;
મોટાં ષઠ ગોટાને પડ્યાં છે, આવ્યે દુખે નવ ડરીએ.
હતા પાંડવ પાંચે જાગીયા, દુખ તેને બહુ દેખ્યું,
રાજ તથાં સુખ જેને લીધાંતાં, તેને જઈને વન વેડ્યું
રાગ રાવણ લંકાપતી, હતો તેહ જાગીયો ભારી,
રામચંદ્રને રીસ ચઢી જ્યારે નાંખ્યો તેને સંહારી.
નજરાય સત્યવાદી પુરો, દયમતી જેને રાણી;

રાજ્ય તજીને રણમાં રણડયાં મધ્યાં નહી અનને પાણી
રૂપસિંહ--આપ જે કહે છો તે સર્વે સત્ય છે, પરંતુ આ
સનયે હુધા અને તૃશ ધી પીડિત થએલાને આગલાં
મુસાફરીનાં કષ્ટ વધારે પીડા કરે છે.

રામજી--બાઈ હવે તું તારાં સર્વ દુખ વિચારી દષ્ટ અને

મારી સાથે આવ, પરમેશ્વર પરમ દયાળુ છે તેના તારા ઉપર પણ દયા કરશે.

(રૂપસિંહ, રામજી શેઠને ત્યાં જાય છે, ને તેના ત્યાં જાય છે, ને તેના ત્યાં રહે છે; અને તેનું શ્રેયસ્ સાધ કરા કરે છે.)

૩૫ વેશ ૭ મો

સ્થળ માળણનું ઘર.

માળણ અને રૂપસિંહ.

માળણ--(રૂપસિંહને આવતો જોઈને) આવો બાઈ આવો
મોઢા આવ્યા,

રૂપસિંહ--શેઠનું જરા કામ હતું, તેથી પુણ્ય લેવા આવ્યા
ને જરા વાર થઈ, (માળણને રમાલ ભરતી જોઈને)
આ રમાલ તમે કેના માટે ભરો છો ?

માળણ--આહિંના મહારાજા માધવસેનની દીકરી માતાવતી
માટે તૈયાર કરું છું.

રૂપસિંહ--(માળણના ઘરમાં એક છત્રી ચોડેલી જોઈને)
આ છત્રી કેની છે ?

માળણ--માતાવતીની છે.

રૂપસિંહ--તે આહિં લાગી અને જતાવશે?

માળણ--હા, શા માટે નહીં જતાવું ? (લાગી આવે છે)

રૂપસિંહ--(છપ્પી જોઈને) વાહ ! વાહ !! છપ્પી તો સારી બતાવી છે.

માળણ-ભાઈ, આ છપ્પીમાં ઘણું સારું રંગ પુર્યું છે, તે મને છપ્પી પણ ઠીક છે, પરંતુ તેનું રૂપ ઘણું જ છે. તેનું જેવું રૂપ છે તેવું આ દુનિયામાં કોઈનું નહીં હોય !! ઇંદ્રની અપસરાઓનું રૂપ પણ તેના જેવું નહીં જ હોય !!

રૂપસિંહ--શું તમે કહો છો તે સાચું જ છે?

માળણ--હા ખરે ખર્ છે.

રૂપસિંહ--તે બાધ પરણેલાં છે કે કુંવારાં છે ?

માળણ--કુંવારાં જ છે.

રૂપસિંહ તેમની નય કૃષ્ણ વરસાવી છે?

માળણ--આશરે આશરે વરસાવી હશે. તમારે એ બધું પુછવાનું શું કારણ છે તે કહેશો.

રૂપસિંહ (ધીમેથી) કંઈ નહીં.

માળણ--જે કારણ હોય તે મને કહેતાં કંઈ હરકત નહીં રાખવી.

રૂપસિંહ--(મનમાં) હું માળણને કહું કે ના કહું? પણ કીધા વિના ચાલશે નહીં કારણ કે, મારે સ્ત્રિ છે તેનો ઘેર જ છે તે રસનું પુરૂષે એક વસ્તુનો જાદસાંપાદ

ન નહિં કરતાં બીજી વસ્તુના સ્વાદનો પણ અનુભવ
સેવો નહોતો.

આ સંસારમાં સાર રૂપ અને જગત અને શૃષ્ટી ઉ-
ત્તમ કરતા ચોક્કસ રૂપ જે સ્ત્રી તેના શયન સુખનો
જેણે અનુભવ લેવો નથી તેનું જીવનું વ્યર્થ છે. માટે
શુદ્ધ તેમ યાગ્યો પણ એ સ્ત્રીને તો મારે પરણવું
જોઈએ.

આ દામ માનવ્યથી જનશે માટે તેને હું કાલજ
આપી તે કામ પાર પાડું (ચાસન) મારે તે સ્ત્રી
વિવાહ કરવા ખુશી છે. આવત મેં તમને તમારા વિ-
શ્વાસથીજ કહેલી છે. ને આશા રાખું છું કે તે કામ
તમે પાર પાડી શકશો, આ દામમાં હું તમને ખુશી
કરીશ.

માનવ્ય—અહો ! એમાં શું મોટું દામ છે ?

રૂપસિંહ—જો તમે દામ કરી આપો તો તમારી મોટી
મેદુરબાની. તમારે રમાલ શિવાય બીજું કંઈ ભરવા
નું બાકી છે ?

માનવ્ય—હા,

રૂપસિંહ—શું બાકી છે.

માનવ્ય—એક પંજો તથા કાંચળી.

રૂપસિંહ—માવો તે હુંજ ભરી આપું

માગણુ—જલુ સારું.

રૂપસિંહ—(જને વાનાં ભરી આપે છે તેમાં પાંખામાં પેા
તાતું નામ સુકિત વડે દાખલ કરે છે.) દયો આ તૈ
યાર કર્યો.

માળણુ—વાહ ! વાહ !! જલુજ સરસ જનાવ્યાં છે.

રૂપસિંહ—હવે મને કુત્ર આપેા એટલે જાહી કેમકે મને વા
ર ઝાઝી થઇ છે.

માળણુ—દયો આ રહયા.

(રૂપસિંહ જાય છે)

પ્રવેશ મે મો

સ્થળ માનાવતીનો મેહેલ.

માનાવતી અને માળણુ.

માળણુ—(પ્રવેશ કરીને) દયો જાઇ સાહેબ, આ કાંચળી,
પંખોને રમાલ.

માનાવતી—જાવ (લઇને જુરે છે તો તેમાં “રૂપસિંહ”
એવું નામ નજરે પડવાથી) આ કેનાં ભરેલાં છે તે
તું સાચે સાચુ કહી દે.

માળણુ—એ એક રૂપસિંહ નામના રજપુતે ભરેલાં છે.

માનાવતી—તે ક્યાંનો છે ને આંહિ શું કરે છે ?

માળવ—તે ક્યાંતો રહિશ છે તે હું જાણતી નથી પણ
તે અદિઆ રામજી શેઠના ત્યાં નોકર તરીકે રહે છે.
તે ને ઘણોજ હુશિયાર છે. તેમજ તેના કપની અરોમ
રી કમી શકે તેવું આ દુનિયામાં કેઈ નથી. તેમજ
તેનો ચેહેરો ઘણોજ તેજદાર છે. અને મારા ધારવા
પ્રમાણે તે બાગ્યવાન પુરુષ હશે.

માનાવતી—(મનમાં) અહો આવા સાક્ષાત્ અને તેજસ્વી
પુરુષ સાથે ખચીત મારે વરણું જોઈએ. (ચાસન) તે
મની ઉંમર કેટલાં વર્ષની છે.

માળવ—આસરે પચીસ વરસની હશે.

માનાવતી—(મનમાં) ત્યારે તો એ મારા યોગ્ય છે. માટે સુ
જે તેમ કરી તેમની દાશી થાઉં.

માળવ—આઈ સાહેબ, આપ શા વિચારમાં પડ્યાં છો ?
કાંઈ મારા સરખું કામ હોય તો કૃપા કરી કહેસો.

માનાવતી—તાઈ કામતો છે પણ કેહેતાં મારી જીભ ઉપ
ડી શકતી નથી.

માળવ—(મનમાં) આની પણ મરજી જણાય છે. (ચાસન)
આઈ, મારી પાસે જે કાંઈ કહેવા ચાહતા હે તે ખુશી
થી કહો.

માનાવતી—મારે તે પુરુષ ઉપર ચિડી બળવી છે, તે તું પ

હોંચાડીશ ?

માળણ--એતો મારુંજ કામ છે એમાં શું ?

માનાવતી--(લખીને) હો આ ચાડી આ વત તું કોઈને કે
દાશ નહિ.

માળણ--ખડુ સારૂ હવે હું રગ્ન લઉં છું.

માનાવતી--આ ચિઠીનો ઉતર તું કાઢે પછો જરૂર લાવજો

માળણ--હીક છે (માળણ જાય છે)

માનાવતી--(એકલી મનમાં) અહો ! પ્રભુ !! મને મારાં નિ
દેય માથાપે હજી સુધી પરણ્યાની નહીં, અને હશે જ્યા
રે પરણાવશે ત્યારે કાંતો કેમ જિયા કુળનું દોડરું અ
થવા વૃંચ જોશે મારે જો તું, હું અગળા ઉપર દયા
ભાવી આવ્યા મતુર પુરુષ સાથે વિવાહ કરાવ.

(દાશી પ્રવેશ કરે છે)

દાશી--આઈ સાહેબ આપને જમવા મારે માછ સાહેબ
બોલાવે છે.

માનાવતી--આલ આવુ છું.

(જાય છે)

પ્રવેશ ૯ મો

સ્થળ માલણનું ઘર.

માલણ અને રૂપસિંહ.

માળણ—આખો ભાઈ, આપને માનવતીએ ચિઠ્ઠા મોઝ લી છે.

રૂપસિંહ—લાવો ત્યારે. (લઈને હર્ષ સહિત મનમાં વાંચે છે.)

પ્રાણુ પ્રિય રૂપસિંહની સેવામાં.

(ગરબી)

(ઓધવણ સંદેશો કહેજો શામને એ રાગ)

પ્રિય રૂપસિંહ તમને તો શાખાશ છે;

ચતુરાઈ આપે વાપરી અપારજો.

કર્ધારે તમે પંખોને કાંચળી;

તેથી ધાર્યા મેતો પ્રાણુધારજો.

મ્હેર લાવીને જરા મુજ પરે,

સ્વામિ થવાતું કરશે આપ કબુલજો.

ખંધવને બાપ છે મારે તમ વિના,

તેમાં તમે નવ જાણો કાંઈ ભુલજો,

પ્રાણુ વલ્લભ આપે હું ગરિબ દાસી હપર કપા

કરી પંખો તેમજ કાંચળી તૈયાર કરવા આપના સુકોમળ
હસ્તને તસદી આપી તેથી હું આપનો આમાર માનું છું
આપનું નામ પંખાનાં નજરે પડવાથી તેમજ માળણે
આપની કહેલી આતુરીની વાત સાંભળી હું આપની અ-
ધોગતા થઈ ચુકી છું.

હું અખળા ઉપર દયા લાગી પાછો આ ચિડીનો હ-
ન્નર લખવા તસદી લેશેછ.

તારીખ ૨૩ માઈ સન ૧૮૮૪

લખોતંગ.

આપના દર્શનની અતી આતુર દાશી મનાવતી.

(વાંચી રહ્યા પછી) અહો! કેમી ચતુર સ્ત્રી છે? વાહ!
એની મરછ પણ મારા માટે થઈ છે, (માલણને આ;
સન) એનું રૂપ કેવું છે તે વિશે મને કહો.

માળણ—એના રૂપનું યથાસ્થિત વર્ણન કરવા અસામરથ
છું પરંતુ તેના સોમા હિસ્સાથી પણ આંખું વર્ણન કહુ છું
તે સાંભળો.

(ગરબી.)

સાંભળને તુ સજની મારો રજની ક્યાં રમીઆવી
હરે. એ રાગ.

બેણી છે સારી, એહની બારી, જાણે નાગણ કાળી જીરે;
પુર્ણિમાના ચંદ્રના જેવી ટીલડી બલિ મે બાળી તે છે ર-
તી રડી જીરે;

મુખ નિરખી માનાવતીનું મોહી રહે ઈંદ્ર દેવા જીરે,
અંચળ નયન નકી છે તેમાં, રસિ મૃગનાં જેવાં છે તે -ર-
તીથી રડાં જીરે.

ધનુશ જેમાં ભગર તેનાં, વળી નાશીકા છે સારી અરી
છે એના ગાલ તણો રંગ રડો યુલાંખી બારી છે તે ર-
તીથી રડો જીરે.

અધર એના પરવાળા જેવા, વળી ડોક છે સારી જીરે;
પીતસ્તન એહના છે વળી છે જોખન વાળી છે તે રતીથી
રડી જીરે;

કમર એહની કેસરી જેવી, વળી છે નીલગ છે સારીજીરે.
સરસ જઘન કેળસ્યંભથી છે તે ન્યાદે સારી છે તે રતી-
થી રડીજીરે;

તે જો અંધારે ઉભી હોય તો આરે દીશા પચીસ પચીસ
ગજ સુધી અજવાણુ થઈ રહે છે.

રપસિંહ--અહા! હા! તેનું અવું રૂપ છે? હું તમને ચિઠ્ઠી
લખી આપું તે તેમને તમે આપજો.

માલણુ-- બહુ સારું;

રૂપસિંહ—હમણા તેની સાથે મળવાનું થાય તો ફીક.

માળણ—હમણાં થોડા દિવસ મોકુફ રાખવું પડશે કારણ
તેમનો બાપ માંદ છે તેથી તે તેમની પાસે રહે છે.

રૂપસિંહ—હવે હું જાઉં છું. (જાય છે)

બીજો અંકસમાપ્ત

અંક ૩ નો

પાત્ર

રૂપસિંહ.

માનાવતી.

માળ્યુ.

ગદ્ગદાસ.

મંચ્છાપુરીનો રાજા.

રતનપુરના રાજાની કુંવરી.

રતનપુરની.

બુઝારી.

—

પ્રવેશ ૧ સો

૨૪જી માનાવતીનો મહેલ.

માનાવતી અને માળણુ.

માનાવતી-- (મનમાં) માળણુને આવવાનો વખત થઈ ગયો છે, પરંતુ તે કેમ નહિં આવી હોય? તે જમ્મદી આવી મને રૂપસિંહની લખેલી પેમ પત્રીકા વંચાવે તો મને ઘણેજ હર્ષ થાય.

(માળણુ આવે છે.)

માળણુ--કેમ ખાઈ સાહેબ બેઠા ?

માનાવતી--હા, આવ, કેમ શી ખબર જાણી છું ?

માળણુ--(ચીંટી લખી આપે છે)

માનાવતી--(મનમાં વાંચે છે)

પરમ પ્રિય પ્રીયા માનાવતી.

શોરડની ગજલ.

પહોંચી પત્રીકા પ્રીય તાહરી વાંચી દીલ માર અર્પુતુને,
સુખ કામિની, મન મોહિની, આવી મજે, વેગે મુતે.
શદ્ગુણી પ્યારી, પ્રિયા મહારી, કિર્તી તારી, સાંભળી;
મન મળવા આતુર થઈ, મેં કર્યા પંખો કાંચળી.
થયતુર નારી, ગુણવાળી, મર્મ તું સમજી ગઈ;

શ્વકારી, મરી દીપદારી, પત્રધારે પ્રિતી ક'ઇ.
 પિયે બાળી, છખી તાહરી, છખી તુલ્ય મુજ શરિર થયું
 રશીલી, રમવાળી, તારી કાન્તિપર મુજ મન ગયું.
 અધિર થઇ છે. અંતરે પ્રિયા મગવા તુજને અરે;!
 ખનાવ રસ્તો, જલદી ખારી (નહિંતો) પ્રાણ માર જડે
 ખરે !

પ્રીયે ! તહારી હર્ષથી ભરપુર, તારા કંચનમય હાથે
 લખેલી પ્રેમ પત્રીકા મને પહોંચ્યા છે, તે પહોંચતાં મા
 માવી દીલગીરીનો નાશ થયો છે અને હું હર્ષમય
 છ રહ્યો છું.

તેં સર્વિગના થવા કમુચ કર્યું તેથી તો આનંદનો
 કાંઈ પાર રહ્યો નથી.

પ્રાયા ! તારું પુર્ણિમાના ચંદ્રથી રૂઝ મુખ જોવાને
 હું અતી અધિરો બની ગયો છું, માટે મારી વહાલી
 લલનાં ? જેમ બને તેમ જલદી મેળાપ થાય તેવી
 કળા કર.

તારીખ માહે સન ૧૮૮૪.

ભખીતંગ.

તારા મેળાનો હસ્તક

રૂપસિંહના આ આશિર્વાદ.

(ચીઠી વાંચી રહ્યા પછી) વાહ! કેવો ચનુર છે? મારા સુખનો સુરોદય થયો કે તેમણે મને અરધાંગના કરવાનું કયુક્ત કર્યુ, પરંતુ હવે મારા પ્રાણનાથના મેળપ થાય તો બહુ સારૂ (ચાસન માળણુને) તેમને બીજું કાંઈ કહ્યું છે?

માળણુ—હા, તેમણે કહ્યું છે કે, જેમ ત્વરાથી મળાય તેમ થાય તો ઠીક ?

માનાવતી—મારો પણ એજ વિચાર છે કે જેમ જલ્દીથી બને તેમ સારૂ પણ મારા હાથમાં તે વિશેનો કાંઈપણ ધણજ નથી તેથી ફિલગીર છું. પરંતુ મને એમ જ લાગે છે કે, આ કામ તારાથી પાર પડશે.

માળણુ—એ કામ ઘણું જ જોખમ ભરેલું છે, જો તે વાત કોઈના બળવામાં આવે તો ઘણીજ હરકત પડે.

માનાવતી—હા, તે સરવે હું જાણ છું પણ તુજો માફ આ કામ કરી આપીશ તો હું તને રાજી કરીશ તેમ જ અઃ કામ જ્યારે તુ નહિ કરે ત્યારે કોણ કરશે?

માળણુ—બાઈસાહેબ, આપનો આટલો બધો આગ્રહ છે તો હું આપને કામે મેળાપ કરાવીશ.

માનાવતી—ત્યારે તો પછી ચિંતાજ ન રહે, પણ તુ શી રીતે મેળાપ કરાવીશ તે મને કહે.

માણુ-હું આપને આવતા કાલે પુત્ર દેવા અવિશ ત્યા-

રે હું રૂપસિંહને સ્ત્રીનો પોશાક પહેરાવી મારી સાથે
તેડી લાવીશ

માનાવતી--તે આ કૃષ્ણ તો ઘણુંજ સરસ બેઠકવી છે ન-

રંતુ મને તેમાં એક બાબતનો સંશય રહે છે,

માણુ--શી બાબતનો સંશય રહે છે?

માનાવતી--તે સ્ત્રીનો સ્વાંગ પહેરશે?

માનાવતી--તેની કાંઈ આપને હરકત નહિ, હું ચઢાય
તેમ કરીને પહેરાવીશ.

માનાવતી--ત્યારેતો ઘણુંજ સારું, લે હું ચિઠી લખી આપુ
છું તે તેમને આપજે.

માણુ--લાવો હું આપીશ.

માનાવતી--(ચિઠી લખી આપે છે.)

માણુ--હવે હું રજા લઉંશ.

(માણુ જાય છે)

પ્રવેશ ૨ નો

સ્થળ માણુનું ઘર.

માણુ અને રૂપસિંહ.

રૂપસિંહ--કામાવતીએ શું કહ્યું ?

માળશુ--તેમને ચિડી લખી આપી છે તે દયો.

રૂપસિંહ--(ચિડી લઈ મનમાં વાંચે છે.

“ પ્રાણુ પ્રીય રૂપસિંહની શેવામાં.”

“ આપે આજા પ્રમાણે વર્તનારી દા- ” ઉપર દયા લાવી પત્રિકા લખી તે વાંચી મને અત્યાનંદ થયો છે, પણ મને ખરું સુખ આપતું મુખ જોયા શિવાય કદી પણ થનાર નથી.

તોટક છંદ.

જયમ પોષણિને દુઃખ ચદ્ર વિના

ત્યમ પંકજને દુઃખ સુર્ય વિના.

જળ વિણુ દુખી મિત્ર જેમ બને;

ત્યમ તુમ વિના દુખ થાય મને.

આપ ચતુરછો તેથી વધારે લખતી નથી. એજ

અરજ સન ૧૮૮૪ માહે તા. ૨૫, (વાચિ રહયા પછી) હવે તો તેને જલદી મળાય તો સાફ (આસન)

હવે તમે મને તેનો મેળાપ કરાવી આપો તો હીક;

માળશુ--માહારા કહેના પ્રમાણે કરોતો મેળાપ કરાવું.

રૂપસિંહ--તમે જો તેનો મેળાપ થતો હોય તો તમે કહો

હેમક તેવા તમઆરહું.

માળણુ-મારી સાથે સ્ત્રીનો પોશાક પહેરી આવશે?

રૂપસિંહ-હા, તેનાં મેળાપ થાય તો આવુ

માળણુ-અહુ સારું ત્યારે કાલે પધારજો.

રૂપસિંહ-હુ' જાઉં છું (જાય છે)

પ્રવેશ ૩ ને

સ્થળ માતાવતીનો મહેલ.

માતાવતી એકઝી પછીથી માળણુ, અને રૂપસિંહ

સ્ત્રીનાં વેશે.

માતાવતી-(મનમાં) માળણુ કહયું હતું કે હું આવતી કાલે

રૂપસિંહને લેડીને જરૂર આવીશ, પરંતુ હજી સુધી

કેમ નહિં આવ્યા? મારા પ્રાણથી અધીક 'યારા સ્વા-

મી નાથથી, હે! પ્રભુ!! તું હું અજળા ઊપર દયા લાવી

મેળાય કરાવ. (રૂપસિંહ અને માળણુ પ્રવેશ કરેછે.)

માતાવતી-(રૂપસિંહને આવતો જોઇ ને અતિશય હર્ષથી

સામી જઇને પ્રાણ નાથ પધારે, આ સમયે જેમ

અમૃતથી દેવતાઓને શાન્તિ થાય છે તેજ મિસાલે

મને પણ આપના દર્શન થયાથી થઇ છે. હવે હું

આપને કદી વેગળા મુકનાર નથી. (એમ કહી બેસે છે.)

રૂપસિંહ—પ્રીયે ! હું પણ તને કદી વેગળા જવા દેનાર નથી.

માનાવતી—ચલો આપણે આ આરામ ખુરશી ઉપર બેશીએ.

(બંને બેસી રહેલી વાતું કરેછે.)

માનાવતી— હવે આપણે અહિંથી કાંઈ બીજે સ્થળે જઈ રહેવાય તેઃ ઠીક, દારણ કે, અહિં જાંબો વખત રહ્યામાં કાયદો નથી. માટે જેમ બંને તેમ તે બાબતનો વિચાર ઘોઘિ, જવાની તક્યારી કરશે. આપણે અહિંથી બીજે મુકામે જઈ ગુપ્ત રીતે લગ્ન કરીશું ?

રૂપસિંહ—પરમ પ્રિય પ્રિયા, મારો પણ એજ વિચાર છે.

માનાવતી—આપણે અહિંથી કેવી રીતે ચાલશું?

રૂપસિંહ— કાલે રાત્રે હું બે અશ્વ સાથે જંગલને રસ્તે મહાદેવની દેરી આગળ ઊભો રહિશ ને તું પણ ત્યાં આવજે.

માનાવતી— બહુ સારું કાણ નાથ, અસ્વ ખરીકવા માટે આ બે જવાહિરની કાચળીયું લેતા જવ.

રૂપસિંહ—(કાચળી લઈને) પ્રાણ પ્રિયા હવે હું જાણું.
 માનાવતી—(માણુને) આ મારો દાર હું તને ધનામ
 દાખલ આપું.

(પોતાની કોટમાંથી ક.ઠી આપે છે.)

માણુ—બહુ સારું, ખર્ચ સારું.

માનાવતી—પ્રિય પતી! આપ આવતી કાલની રાતના બ-
 રોબર નવ વાગે ત્યાં પધારજો.

રૂપસિંહ—ઠીક, પણ મારી પાસે કંઈ ધડીયાળ નથી કે
 બરોબર નવ વાગે આવીશ હું, જરા મોડું અથવા
 વહેલું પણ થાય.

માનાવતી—આપની પાસે ધડીયાળ ના હોય તો મરી
 પાસે છે તે લેતા જવ.

રૂપસિંહ—(લઈને) હવે હું જાણું (જાય છે)

પ્રવેશ ૪ થો

સ્થળ જંગલનો રસ્તો.

માનાવતી એકલી પછીથી રૂપસિંહ.

માનાવતી—(મનમાં) પ્રીય પતી ના કહેવાથી પણ વ-
 ખત જ્યાંદે થયો છે. તો પણ હજી સુધી તેમનું પધા-

રતું શા કારણથી નહિં થયું હોય ? શું ! > કોઈ
 કારણથી રોકાયા હશે ? કે તેમને પૈસા મળ્યા એટલે
 લોભાયા હશે ? તે નહિં આવે તો મારી શી વસ્તે થશે ?
 (રૂપસિંહ આવે છે.)

રૂપસિંહ--પ્રીયા તુ ક્યારની આવી છું ?

માનાવતી--મને આવ્યા ઝાઝી વાર થઈ છે. આપને પણ-
 રતાં વિલંબ શા કારણથી થયો ? આપને આવતાં
 વિલંબ થઈ તેથી મને તો ઘણી ચિંતા થતી હતી.

રૂપસિંહ--હવે તો નથી થતી ને ?

માનાવતી--ના સાહેબ, આપના દર્શનનો લાભ થયા પછી
 ચિંતા રહેજ નહિં, હવે તો આનંદ છે.

રૂપસિંહ--ત્યારે તો ઠીક.

માનાવતી--હવે આપણે ચાલીશું ?

રૂપસિંહ--ત્યારે આહિં બેસી રહીશું ? હવે તો જેમ બને
 તેમ સપાટાથી ચાલવું જોઈએ. હું તારા માટે પુરૂષનો
 સ્વાંગ લાવ્યો છું તે તું પહેરી લે એટલે આપણે રવાને
 થઈએ.

માનાવતી--વાહ ! આપની ચતુરાઈનું વર્ણન કોઈથી થઈ
 ના શકે ? મારા માટે પુરૂષનો પોશાક લાવ્યા તે ધ-
 ય્વજ સાંર કીધું છે.

(માનાવતી પુરપતો પોશાક પહેરે છે એટલે
તથા રૂપસિંહ ઘોડેસ્વાર થઇ ચાલવા માટે છે.)

પ્રવેશ ૫ મો

સ્થળ જંગલ એક ગંભીર વડ.

રૂપસિંહ, માનાવતી, પછીથી જોગી.

રૂપસિંહ--પ્રીયે આપણે ઝાઝવાર થયા ચાલીએ છીએ તે
આશરે ૨૦ ગાઉ આવ્યા હશું. હવે રાત એક પહોર
પણ નહિં રહી હોય ? માટે આજ ગયો એ વિશ્રામ
ઠરીએ તો હીક કારણ કે હવે તો તને થાક લાગ્યો
હશે ? તેમજ અહીં કોઇ આવે તેવી દેશત નથી.

માનાવતી--હા, સ્વામીનાથ.

બંને જણ અશ્વ ઉપરથી ઉતર્યા અને ઘોડાની ગાદી
હતી તે પાથરી ને-

રૂપસિંહ--પ્યારી તું સુઇ જા હું બેસીશ.

માનાવતી--ના પ્રાણુ નાથ, આપ પોઠી જાવ. હું બેસીશ;

રૂપસિંહ--પ્રિયા તને ઉધ આવીજ જશે માટે તુંજ
સુઇ જા.

માનાવતી--ના, પ્રાણુધાર, મને નિંદ્રા નહિં આવે; માટે
આપ પોઠી જાવ.

(રૂપસિંહ માનાવતીના ખોળામાં માથું મુકી સુષ્ણ
જાય છે. ઘોડા વખતમાં માનાવતી પણ નિદ્રાવશ
થાય છે તેવામાં રૂપસિંહને સરખ કરડ્યો. સવાર નાં
માનાવતી જાગીને.)

માનાવતી- (રૂપસિંહનો હાથ ઝાલીને-) સ્વામિનાથ ! સ્વા-
મિનાથ !! હવે ઉઠો. કેમ ઉઠતા નથી ? શું ? બહુ
ઊંઘ આવી ગઈ છે ? આવી ઊંઘ તે રાખીએ કે ?
(તેવામાં રૂપસિંહને સાપ કરડ્યો છે એમ જણાયાથી
અરે ! પ્રાણ પતી !! આપને આ શું થઈ ગયું છે ?
હાથ હાથ આ શો ગળ્ય !! હવે શું થશે ? શું મા-
રા હૈયાના હાર ને ઝેર નહિં ઉતરે ?

અરે ! સ્વામીનાથ !! આપની મુદિર કાંનિ આ સ-
મયે ક્યાં ગઈ ? આપનો પ્યાર ક્યાં ગયો ? આવો વેરી
સુર્ય ક્યાંથી આવ્યો કે જોણે આપનો અમુક પ્રાણ
હરી લિધો.

શું ! હું મારા હાથેજ આપની ઇંદ્રથી સારી કાયાને પ્ર-
જાળી દેવી પડશે ?

લલિત છંદ

અરર રે પ્રભુ આમ શું કે

ગરિય નારતું રાત તેં હયું;

જિવન માહરં ધૂંગતોં યયું,
 સકળ સૂખતો આજથી ગયું.
 દુખદ સિંધુમાં આજ હું પડી,
 આમ દશા થઇ માહરી વડી;
 સદન સૂકિયું મૂજ તાતનું,
 સુખદ હું ચુકી સર્વ વાતનું.
 અરર નાયજી આમ શું થયું,
 નથિજ જાતુરે દુઃખ આ સહું;
 રચવ આપતો સ્વર્ગમાં થશે,
 અરર કંથડા મારું શું થશે.
 અરર ઈશદે કંથ માહરો,
 ચુકિશ નેં કદી પા'ડ તાહરો;
 રડતિ જોઈને મેર લાવને,
 અરજ શૂલિને નાથ આપને.
 પતિ તણી અરે કાંતિ ક્યાં ગજ,
 અરર નાયની શી વસ્ત્રે થઈ.
 શરિર જોઈને જાળ થાયરે,
 અરર એ પતી જીવ જાયરે.

કનક બેવી જે દેહ તાહરી,
 ધડીકમાં જશે હાય તે બળી;
 પણ પતિ અરે શોક ના ધરે,
 તુજ પ્રિય! ખરે સાચમાં બળે,
 અબળ ખારહી એટલી મને,
 ફરિ નહિં દિઠો બોલતા તને.
 જિવત માહરું રાખ થાયરે,
 તુમ વિના કંપે મુજ કાયરે;

હે દિન દયાળ પ્રભુ ! તારી દયા આ સમે ક્યાં ગઈ ?
 હું અબળા મહા સંકટમાં આવી પડેલી છું, આ! સમે
 તું, હું અબળા ઉપર દયા નહિં લાવે ત્યારે પછી કો-
 ભુ લાવશે ?

(મનાવતીનાં નેત્રમાંથી અતિશય આંશુકા ચાલ્યા
 નય છે ને અતિશય દિલગિરી સાથ નિશાશા નાખતી
 હઠી કાળ એકઠા કરી એહ ખડકી રૂપસિંહને સુવાડે
 છે.)

મનાવતી - (મનમાં) હવે જરે મારા પતિ વિના જીવવું

તે શું કામનું છે ? માટે હું પણ તેની સાથે બળી મ
રું. હવે હું છેલી વારની પરમેશ્વરની સ્તુતિ કરી લઉં

સિતાબાના મહીનાનો રાગ.

પ્રભુ તુજને છે પ્રણામ હવે છેલી વારના.

હું આપું છું ઇશ તુજ પાશ પાપ કાપજો માહરા.

મારી બેનીઓને પ્રણામ, અને મુજ તાતને-

(એક જોગી પ્રવેશ કરે છે.)

જોગી—(મનાવતીને) તારી આંખમાં આમ આંશુડા શા
કારણથી આદ્યા જાય છે ને તું બિદાસ સા માટે થઈ
ગઈ છું ?

માનાવતી—(પાંચે લાગીને) મહારાજ; હું અને મારા પ-
તી સુતા હતા તેમાં મારા પતીને સરપ કરડ્યો છે તે-
થી હું દિલ્લીગીર થઈ છું તેમને મેં આ એકમાં સુરા-
ડ્યા છે, ને હું પણ સુરા જતી હતી તેવામાં આપ પ
ધાર્યા-

જોગી-- ધિરજ રાખ, હું તારા પતીને હમણાં જીવતો કરું છું.

માનાવતી--(આશ્ચર્યથી) મહારાજ ત્યારે કૃપા કરી જલ દીધી સજીવન કરો.

જોગી--પોતાની પાસે કાંઈ દવા હતી તે રૂપસિંહને ચોપડે છે તેથી રૂપસિંહને જાન આવે છે)

રૂપસિંહ--(ગભરાઈથી) અરે ! પ્રીયા હું તારા જોખામાં માથું મુકી સુઈ ગયો હતો ને તેં મને લાકડા ઉપર શા માટે સુવડ્યો ? આ જોગીરાજ આંહિ શા કારણથી પધાર્યો છે ? અને તારા નેત્ર રાતાં શા કારણથી ચક્ર ગયા છે ? તેમજ તારા કચનમચ ચહેરાએ જાંખ શા માટે ખારી દીધી છે, તેનું શું કારણ છે ?

માનાવતી--આપને સર્પ કરડ્યો હતો તેથી આપ બેશુદ્ધ થઈ ગયા હતા એટલે મેં આ લાકડામાં સુવડ્યો, ને હું પણ સુવા જતી હતી તેવામાં આ જોગી મહારાજે તમને દવા ચોપડી એટલે ઝેર ઉતરી ગયું.

રૂપસિંહ--અહોહો ! પ્રીયા !! મારા માથેથી 'આવી મોટી આફત ગઈ ?

માનાવતી—હા ઘણી મોટી આફત ગઈ આ જોગી મહા-
ગજના પ્રતાપથી આપણા બંનેના પ્રાણનો ખચાવ થ-
યો છે.

જોગી—હું જાણી છું. (જાય છે)

રૂપસિંહ—હવે આપણે ચાલીશું ?

માનાવતી— હા ચાલીએ.

(જાય છે)

પ્રવેશ ૬ ઠે.

સ્થળ રસ્તો.

રૂપસિંહ અને માનાવતી.

માનાવતી—પ્રાણનાથ, હું આપની સાથે હતી તો આપ સ
જીવન થયા, નહિં તો શી રીતે ચાત ?

રૂપસિંહ—પ્રાણે હું સાથે ના હોત તો પણ ચાત, કાંઈ તા
રૂં કર્યું થતુ નથી; જે નશીબમાં હોય છે તે પ્રમાણે
ચાય છે.

માનાવતી-નશીબ તે બિચારા શું કરનારા હતા? જે મા-
ણસ કરે છે તેજ થાય છે.

રૂપસિંહ-પ્રિયા હું કહું છું તેમ માન અને નકામી માથાકુ
ટ કરી જવાદે.

માનાવતી-હું કાંઈ નકામી માથાકુટ કરતી નથી, હુંતો સા
ચ સાચુંજ કહું છું.

રૂપસિંહ-તું અભિમાન મુકી દે ને મારા કહેવા પ્રમાણે
ચાલ.

માનાવતી-હુંતો આપની દાશી છું હુંતો આપના કહેવા મુ
જબજબ ચાલનારી પણ કાંઈ કરમ કરી શકતું નથી.

રૂપસિંહ-હવે તું બોલતી બંધ રહે. અભિમાન કીધાથી
કોઈને ફાયદો થયો નથી.

જે વાત કર્મમાં લખી છે તે કશી મીઠ્યા થનારજ
નથી, પાંચ પાંડવ સત્યવાન બળવાન હતાને તેને તેના
નશીબના કારણે બાર વરસ વન વેઠવું પડ્યું.

માટે હું પ્યારી કર્મમાં લખ્યું છે તેજ થાય છે. એ
મ તું ખાત્રીથી માન્ય.

માનાવતી-એ બધી સાચો વાત પણ નશીબનું કયું કાંઈ

થતું નથી.

રૂપસિંહ-હીક (મનમાં) અરે ! મારા ભોગ લાગ્યા
આવી ખરાબ સ્ત્રી સાથે પરણ્યો, હવે હું આને આ
વનમાં મુકીને જઈ. (યાસન) હવે રાત પડી છે મા
ટે આપણે આ જગોએ વીશરામ કરીએ.

માનાવતી-મહે

(બંને જંગલમાં ઘોડેથી ઉતરી એક ટેકરી ઉપર
સુઈ રહે છે. માતાવતી નિદ્રાવશ થાય છે એટલે રૂપ-
સિંહ ઘોડેશ્વાર થઈ ચાલતો થયો, માનાવતી સવારમાં
જાગીને જુવે છે તો રૂપસિંહને જોયો નહીં તેથી)

માનાવતી-(મનમાં) મેં મસ્કરીને માટે તેમની સાથે વાત
કરવા માંડી તેમાં રીસ ચઢાવી જતા રહ્યા. હવે મા
રા શા હાલ ? હવે હું એકલી ક્યાં જઈશને શું કરું ?
(યાસન)

સૌરડા

પ્રિય પ્રાણાધાર મુકિ મુજને ક્યાં ગયો ?

૨ે નિર્દય ભરથાર કામ આતેં શું કર્યું.
 તુજ કારણ મેં નાથ મુક્યાં માત તાતને,
 શીદ છોડ્યો સાથ કામ આતેં શું કર્યું ?
 મુકી વન મોઝાર નાશી નાથ તું ક્યાં ગયો.
 ન લાવ્યો દયા લગાર કામ આતેં શું કર્યું. ૩
 મેં કીધું કુકુ કામ વાદ વદી હું તુજથી,
 ભુજાવી મને રામ કામ આતેં શું કર્યું. ૪
 ભેવા કારણ સુખ હું આવી તુજ સાથમાં.
 પણ પ મી હું દુખ કામ આતેં શું કર્યું. ૫
 અખળા કેરો વાંક આવ્યો શું મુજ નાથજી.
 ક્ષમા કર જાણી રાંક કામ આતેં શું કર્યું ૬
 કરી વિશ્વાસ માત મુકી રઝળતી મુજને
 કીધી કુડી વાત કામ આતેં શું કર્યું. ૭
 મારે જાણું ક્યાંય કહે તે મુજને નાથજી.
 રઝળવું વન માંય કામ આતે શું કર્યું. ૮

હવે હું આ જંગલમાં પેલું માતાનું દેવળ જણાયછે
 ત્યાં જઈને રહુ જો સ્વામીનાથ મળશે તો ભલે નહિતો
 ત્યાં પરમેશ્વરનું ભજન કરી આયુષનો અંત લાવીશ,

માટે ચાલ હું જાઉં. મારાં કબીં મનેજ તડખાંડે) નહીં
છે તે ત્યાં રહે છે)

પ્રવેશ ૭ મો

સ્થળ દયુ-તપુરની ધર્મશાળા

રૂપસિંહ અને ગર્ધવદાસ.

રૂપસિંહ--બાપ તમે આજ હુમડાં સારાં સારાં તથા મરે
જી શા કારણથી પહેરો છો ?

ગર્ધવદાસ--સાહેબ, આજ મોકુળ અપ્પટમિતો મેળો છે
તે જોવા માટે જાવું છે.

રૂપસિંહ--હીક પશુ આટલા બધા રૂપેયા શા કારણથી લઈ
જાવ છો ?

ગર્ધવદાસ--આ શહેરમાં જુગાર રમવાનો સવ વધારે છે.
અને મારે પશુ જરા શીખ છે. તેથી બધા જાણીશું.
આપને આવવું હોય તો આણો.

રૂપસિંહ-- ત્યારે આપણે આહિંજ રગિયે તો કેમ ? ખ

બીથી ત્યાં બધું ?

મર્ધવદાસ બધે જોમ ઈચ્છા, જોસો રમવા.

રૂપસિંહ—હીક.

(જાને રમે છે તેમાં રૂપસિંહની પાસે જ્યોતિર જોઈ
હું હું તે જાણું તથા ઘેરો તેમજ બીજો સામાન ત
મામ હારી ગયા અને પાછળથી કાંઈ વાંધો પડ્યો એટ
લે જાને વઢી મર્યા તેવામાં સરકારી સીપાર્ઠ પ્રવેશ ક
રે છે.)

સીપાર્ઠ--અમે કયા જાસો લડતે હું ? જાણ રહે ખબર ચ
લ કેટ મેં.

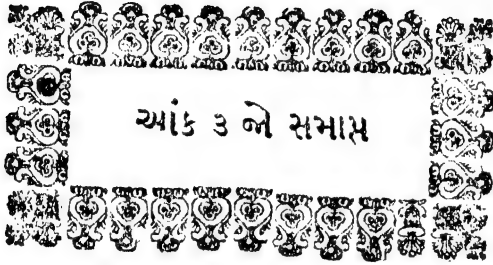
મર્ધવદાસ--મીયાં સાહેબ હું જાણો તેમાં હવે મારવાને આ
વે છે.

રૂપસિંહ--મેહેરજાન સાહેબ મારા ઉપર કૃપા કરી મને છો
ડી દો.

સીપાર્ઠ--અમે ચલ સાથે, નહિતો અળી દો ચાર મારતા
હું.

(સીપાર્ઠ જાનેને કેટમાં લઈ જાય છે; અને કેટ
માં કાયદા પ્રમાણ રીતસર કાન ચલાવી જાનેને તેમ

ના ગુન્હા પ્રમાણે કેદની શિક્ષા કરે છે)

અંક ૪ થો

પાત્ર.

રાતદ-ત.	રૂપસિંહનો મિત્ર
રૂપસિંહ	મંછાપુરીનો રાજા.
ગુણસુંદરી.	તેની રાણી.
કાશી	રાતદ-તની સ્ત્રી.
નાથી	ગુણસુંદરીની દાસી.
માનાવતી	રૂપસિંહની રાણી.

પ્રવેશ ૧ લો

સ્થળ આશાપુરીમાં માનદ-ત.

માનદ-ત એકમો.

માનદ-ત-(મનમાં) રૂપસિંહને જુદાં પડ્યાં થયો વખત થઈ ગયો પરંતુ હજી સુધી જેનાં કાંઈ પણ ખબર મળ્યા નહિં હું આહિ દિવાનગીરી કરું છું તે તે બીયારે ક્યાંય રખડતો હશે. હવે તો મારાથી તેના વિના રહેવાતું નથી. હું મચ્છાપુરી કાગળ લખું જો તેના સંભાવ્યાર ત્યાં આવ્યા હશે. તો તે લખશે.

હે ! પરમેશ્વર હવેતો જલદી મિત્રનો મેળાપ થાય તો સાહેબ-મારા પ્યારા મિત્ર વિના મારું જીવતું વ્યર્થ છે કહેવત છે કે. “ બહાલા મિત્રનો વિયોગ એ એક કલ્ જાનો ધા છે ” હવે કાગળ લખું:-

(હવે કાગળ લખી પોતાની સ્ત્રી ઉપર મોકલાવે છે.)

પ્રવેશ રજો

સ્થળ દયુતપુરનાં કેદખાતું.

રૂપસિંહ એકલો.

રૂપસિંહ--(મનમાં) અરે ! મારામાં આઠી ટેવ હતી તેના લિધે મારે કેટલાં કેટલાં કષ્ટ સહન કરવાં પડ્યાં ? મારો પ્યારો મિત્ર ગાતદંત કહેતો હતો તેની શિખામણી મેં મારા મનમાં કાંઈ પણ અસર લિધી નહીં. હું રાજા હતો ને આ વખત કેદમાં પડેલો છું તે જુગાર નાજ પ્રતાપે.

હે ! પરમકૃપાળુ પરમેશ્વર તારા પાસે મારી ફક્ત એટલી અરજ છે કે હવેથી મને કાંઈ દિવસ જુગાર રમવાની મરજી નહીં કરાવતાં હર વખત તેના ઉપર છીટકાર દેવરાવજો.

જુગાર રમવાથી માણસને ધણાં ધણાં કષ્ટ પડે છે. હવે હું મારું રાજ સંભાળી એવો બદોબસત કરું કે કાંઈ પણ માણસ જુગાર રમે નહીં. તથા સભા એકઠી કરી તેની અંદર જુગાર ન રમવું એ બાબત બા

પણ કરી તે અલ્પ આટકાવવા શ્રમત્ન કરવું.

આ દુનિયામાં મેં અવતાર લઈ કાંઈ પણ તુટીત
કાઠું નહીં મ્પરંતુ મેં અલ્પ અલ્પ ધાતકી કામકરી પાપ
કર્મો છે તો મારી સારી ગતી કેવી રીતથી થવાની ?
જો હુંવે હું પરમેશ્વરનું ખરા દીક્ષથી ધ્યાન ધરી ધર્મ
દાન, નીમ, કરીશ તો મારા પાપનો નાશ થશે.

અરે ! આ દુનિયામાં અવતાર લઈ જોને સુકિત
કાંઈ નથી તેજાપુરેનું જન્મવું થા છે.

જુમાર ! હું તને મિલ માતી રહ્યો હતો પણ તું
તો મારો મોટો રત્ન છે એમ મને પકડા અનુભવ થયા
થી જણાયું છે, તે મને હજી દેવામાં કાંઈ પણ ક
આશ રાખી નથી.

સોરઠા.

સુકથું મેં જો રાજ, વળી વેઠ્યું દુઃખ ધણું.

ન સુધયું મ્મકે દાજ, તે પ્રતાપ જુમારના;

વેઠ્યું મેં જો વન, થયો વિયોગ મિત્રનો

હાયો સધળું ધન. તે પ્રતાપ જુમારના.

દુટ દેસો માર, મેં જાણો જો વન વિશે.
 પડ્યો કુપ મોઝર, તે પ્રતાપ જુગારના.
 કાળાચંદની માંય, રાખ્યો સુઝને રાજવી.
 લાજ મન પુર માંડ, તે પ્રતાપ જુગારના.

હવે ઘણી રાત મઠ છે માટે સુષ જાગી, હું કેદમાં
 થી નિકળીને પ્રિય મિત્ર જ્ઞાનદત્તની જોળ કરવા
 જાઉં.

(સુષ જાય છે.)

પ્રવેશ ૩મો

સ્વયં મંદ્યાપુરીમાં રાણી વાસ.

અશ્વસુંદરી, કાશી, અને નાથી.

તાથી—માઁ! સાહેબ આ કાગળ ટપાલના સિપાઈએ આપ્યો
 છે.

ગુણસુંદરી-સાવ.

નાથી--દયો બાધ સાહેબ.

ગુણસુંદરી--(લખને) આતો દાશીનો છે, દયો કાશી તમારો
કામળ.

દાશી--(લખને મનમાં વાંચે છે)

પ્રાણપ્રિય કાશી.

મુઠ મંચાપુરી.

આસાપુરીથી લખીતંગ. જાનદ-તના આશીર્વાદ વાંચે
નો.

વિશેષ હું આહિં ખુશીમાં છઠો તમારા સર્વેના હું
શી ખજર સાંભળવા ચાહું છું.

રામજી તથા હું ધણી વખતથી વિખુટા પડેલા છીએ.
એ. રામ સાહેબ ક્યાં છે તેની મને કાંઈ પણ ખબર
નથી. રામ સાહેબના ખજર ત્યાં આવ્યા હોય તે
ને લખજો એટલે મને આનંદ થાય.

રાણીસાહેબ ખુશી આનંદમાં હશે.

એજ સન ૧૮૮૪ ના જુન તારીખ ૧

લખીતંગ.

જાનક-તના આશીર્વાદ પોચે.

શુભસુંદરી—કેમ કાશી શા સમાચાર છે ?

કાશી—આમાંતો લખે છે કે, રાજ સાહેબ તથા હું બાંખા
વખતથી જુદા પડેલા છીએ માટે તેમના કાંઈ સમા
ચાર આવ્યા હોય તો લખજો.

શુભસુંદરી—હેં! આવી ખબર આવ્યા કે ? હશે ! જેમ
કમ્પર પ્રચ્છા. તમે કામળ લખો તેનાં લખકું કે આં
હિ બિલકુલ ખબર આવ્યા નથી.

કાશી—બહુ સારું (કામળ લખીને નાખીને) બે આ ક
અળ દપાલમાં નાંખી અમ્મ.

વાંધી—ખબર કું.

(જાય છે)

પ્રવેશ ૪ થો

સ્થળ જંગલમાં દેવીનું દેવળ.

માનાવતી એકલી.

માનાવતી—(મનમાં) હું ઘણા દિવસ થયા આહિં પડી

હું પણ પતિનો પતો ક્યાંય લાગ્યો નહીં. તેમના વિયોગે

મારું શરીર અર્ધું થયું છે. ને શરિરનો રંગ સ્થામ થ

છ મર્યો છે. આ જંગલ ખાવા પાય છે. આ શિયાળા

ના દહાડામાં પતિ વિના કેમ રહેવાય ? મારાથી હવે

કામનો તાપ સહન થઈ શકતો નથી. અને તેથી મને

જરા પણ એન નથી પડતું પણ શું કરું ? મારો કાંડ

ઉપાય નથી, હવે તો હજી સહાય કરે તોજ જીવાશે

નહિતો મારો જીવ રહેતાર નથી.

(એવા વિચાર કરે છે તેવામાં નિંદ્રા આવવાથી સુ

ષ જાય છે ને પાછી થોડીવારમાં ઉઠીને) અરે ! મને

સ્વપ્ન આવ્યું કે આશાપુરીમાં પ્રાણનાથ છે મારે ચાલ

હવે હું જાઉં.

(ઘોડા ઉપર સામાન નાંખી જાય છે.)

પ્રવેશ ૫ મો

રથળ આશાપુરીમાં જ્ઞાનદ-તનું મુકામ.

જ્ઞાનદ-ત, પોષ્ટનો સિપાઇ; પછીથી રૂપસિંહ ને

માનાવતી.

પોષ્ટનો સિપાઇ-દિવાન સાહેબ આપનો કામળ છે.

જ્ઞાનદ-ત-(લઈને મનમાં વાંચે છે.)

પ્રીય પતિ જ્ઞાનદ-તની શેવામાં.

મુઠ આશાપુરી.

મંચાપુરીથી લખીતંગ આપની તાબેદાર દાર
શીનું પાચેલાય પહોંચે.

વિશેષ આપનો પત્ર આજ રોજ મને મળ્યો છે તાં
ચી આનંદ થયો છે.

રામ સાહેબના કાંઈ પણ આંહિં ખમર આદેલાન
ધી, ને રાણી સાહેબ ઘણી ચીંતા કરે છે.

પ્રાણાધાર ! હવે આપ કૃપા કરી જલદી ધર તરફ

પ્રધરી દશનનો લાભ આપશે.

એજ તાં ૬ માહે જુન સન ૧૮૮૪.

લીં આપની દાશીના દંડન પહોંચે.

(વાંચી રહ્યા પછી) અરે પ્રીય મિત્રના ત્યાં પણ
કાંઈ ખબર નથી માટે હવે હું ઘેર જાઉં.

(પોતે ગાખમાં બેઠો છે તેવામાં નિચે જાગીને રૂપે
રૂપસિંહ જતો હતો-તેથી તેને બોલાવીને)

સોરઠની મજલ.

સુણુ બ્રાત હું દુજને કહું જોગીવેશ તેં કેમધારિયો.
હતો આજ સુધી તું કયાં કેમ મુજને તેં વિસારિયો;
અંજે વિભૂતી તેં ચોગો સહી તારીરિધી સીધી કયાં ગઇ
દેહ તાહરી દુઝળી થઇ સર્વ કાંતી તારી કયાં ગઇ.
હતા બંને આપણુ સાથમાં કેમ જુદો તું ત્યાંથી પડ્યો
કરી ખોળ મેં બધુ તાહરી કેમ મુજને તું નવી જડ્યો
વલે તાહરી અરે શ્વે થઈ મુજને તું દે સર્વે કહી.

રૂપસિંહ— લલિત છંદ.

વડ તળે જાને ર સુતા હતા,
 વળતિ જે થયા હાલ માહરા;
 તરત ત્યાંય તો વાવ આવિયો,
 તેહનિ પાછળે પ્રીય હું ગયો.
 અધ વચે મને ઠગતો મળ્યો,
 રમિ જુગારને હારતો હયો;
 સિપાઇ દુષ્ટનો સંગ મેં કર્યો,
 અસુર પાપિએ માર મારિયો.
 કરમ માહરે ત્યાંયા ઉગ્યો
 ફરિ જુમારિનો સંગતો કર્યો,
 રમત હું રમ્યો દુષ્ટ સાથમાં;
 કરમને કુટ્યે નાંખ્યો વાવમાં,
 વણિક એકતો ત્યાંય આવિયો;
 ધરિજ રે'મને ખાર કાઢિયો.
 ગરિય જાણીને ચાકરી કરી.
 પછિ થકી મને નોકરી મળી,

સુણુ મણ્ણે કા દેવજી થવે.
 ઠથિ ઠહું અરે શુંજ હું તને.
 પશુ નશિખનોં ધૂટલો અરે,
 કરિ દુકાનમાં ચોરિતો અરે;
 નમરે છાંડિને કાડમાં મયો.
 કષ્ટ ત્યાં કરી ચોર છેતર્યો,
 વળતિ ચોરતો મૂળને મળ્યો;
 ઠમિ મયો નકી તેહ તો મને,
 પુરણુ પ્રીત જે રાખિ રામજી.
 નયિજ ભૂલતો તેહ તો હજી.
 ભલિજ કુંવરી રાજ પૂત્રિયે,
 શિત ઘણી થઇ તેયિ મારિરે.
 તરત ત્યાં થકી નાશિયા અમે,
 વન વિશે થયું તે ઠહું તને.
 રણુ મથે અરે સુધ હું મિયો.
 તરત માહરો કાળ આવિયો;
 ડસ કયોં મને આવી સાપરે;
 વિપ બહુ ચડયું અંગમાં હરે.

કરિ કૃપા મને જોગિ રાજરે;
 દિધ ધુટી અને કિધ કાજરે,
 પછિ થપા અમે ત્યાંયિ સાજિયા.
 જંગલ ત્યામિને બહાર તો ગયા;
 ગરવ તો કયો નારિએ ધણો,
 રડિ ગયો મને કેધ તે તણો.
 મુકિજ રાનમાં લેહને ખરે,
 તરત ત્યાંયિ હું સાજિયો અરે
 વળતિ શેર તો એક આવિયું.
 અરરરે બંધૂ ત્યાંય શું થયું.
 જુગટિયા તણો સંગરે થયો;
 રમત ખેલત તેડિરે ગયો.
 થમ લડા લડિ તેથી માહરે.
 તરત કિકરે રાજના અરે.
 સમ્રાજ માજતો મહરો લીધો.
 મુને દંડતો કેદનો કીધો.
 અરર ભાઈ હું દુખાયો થયો-
 પાછ યકા અરે સહુ હું થયો.

ફરિ ફરી અને અહીં આવીયો-
 સુખ ગયું અને દુખીદું થયો.
 જગત માંહી તો જાણુ આ થશે.
 આર આખર માહરી જશે.

જાનક-ત--અહે ! હો ! બાપ તમારે માંથે આવાં મહા
 મહા સંકટો પડ્યાં ? હવે આ જોગીનો વેશ કાઢી નાં
 ખી પાછો પેહેરતા હતા તેવોજ પહેરો.

રૂપસિંહ—મિત્ર તમેતો ખુશીમાં છો ?

જાનક-ત--હા.

રૂપસિંહ—મંચાપુરીના કાંઈ સમાચાર છે ?

જાનક-ત--હા, ત્યાંનો પત્ર આવ્યો છે ને રાણીજી ધણી
 ચીંતા કરે છે આપે રાજ્ય કુંવરીનો ત્યાગ કર્યો તે બ
 થું ખોટું કામ કર્યું છે.

રૂપસિંહ—બાપ થવા કાળને કાંઈ પહોંચતું નતી.

માનાવતી—(જોખ નિચે-મનમાં) અરે આ જોખમાં બે
 ઠેલા છે તેતો મારા શ્વામી સાથ નહિં હોય ?

રૂપસિંહ—(પોતાની નજર માનાવતી તરફ જવાથી) ખી

મે તું આવી કે ? બપર આવ. (જ્ઞાનદત્તને) લ્લો
બાઈ તમરાં બાબી પણ આવ્યાં.

જ્ઞાનદત્ત-આનંદની વાત.

(માનાવતી પ્રવેશ કરે છે.)

માનાવતી-પ્રાણપતી આપ ખુશીમાં છો ?

રૂપસિંહ-હા, પ્રીયા. તું પણ ખુશીમાં છે ?

માનાવતી-આપનાં દર્શન થયાં એટલે ખુશીજ તો.

રૂપસિંહ-માનાવતી સામી આંગળી કરીને- આ પરમ પ્રી
ય મિત્ર જ્ઞાનદત્ત.

માનાવતી-(જ્ઞાનદત્તને) બાઈ તમે આનંદમાં છો ?

જ્ઞાનદત્ત-હવે તમે તથા રૂપસિંહ આવ્યા એટલે આનંદ
કેમ ન હોય ?

રૂપસિંહ-હવે આપણે પાંચ વરસ પુરાં થયેલાં આ
વ્યા છે તો એક બે દિવસમાં ઘર તરફ જવાનો વિ
ચાર કરીએ.

જ્ઞાનદત્ત-બહુ સારું, હું પણ આદિત્યી રામ સાહેબ પક
ડેથી રામ સહ, યોગા માણસો સાથે ઘર તરફ જઈશું.

૧૦૭

હવે રસોઇ તૈયાર થઇ છે માટે જમવા ઉઠો.

(જાય છે.)

(જ્ઞાનદત્ત દયાળસિંહ પાસેથી રત્ન લઇ, થોડા મા

ણસો સાથે બધા જાય છે)

પ્રવેશ ૬ઠો.

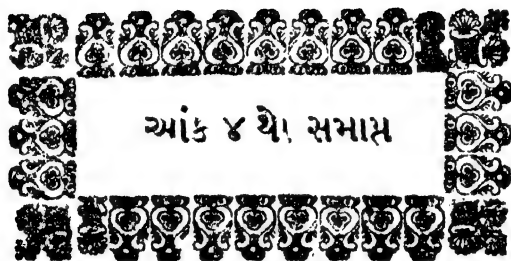
રથળ જંગલ.

રૂપસિંહ, જ્ઞાનદત્ત, માનાવતી, તથા બીજા

માણસો.

રૂપસિંહ--પ્રાચ મિત્ર, હવે આંહિ ઉતરશું ?

જ્ઞાનદત્ત--હા, આંહિ જ મુકામ કરીએ (નોકસને) આ

અંક ૫ મો

પાત્ર.

રૂપસિંહ

માનાવતી

જાનક-ત

નરસિંહ

ગુણસુંદરી

નાથી

હાથી

ગંધાપુરીનો રાજા

તેની રાણી

તેનો મિત્ર

હુસ્ટપુરીનો રાજા

રૂપસિંહની સ્ત્રી

તેની દાસી

જાનક-તની સ્ત્રી

પ્રવેશ ૨ જો

રથળ આશાપુરીની આગેળ.

રૂપસિંહ, જ્ઞાનદત્ત, અને નોકરો

જ્ઞાનદત્ત—મીય ભાઈ, આજ તપાસ કરતા માલુમ પડયું કે, માતાવતીને અહિંનો રાજા ગરસિંહ લાવ્યોછે. માટે આપણે એકદમ બાગમાંથી લઈ આવીએ એટલે થયું.

રૂપસિંહ,--હા, ભાઈ. આજ રાતે આપણે તેમ દરીયું આપ મહેનત લઈને તેની બોળ લાવ્યા તે ધણું સારું કામ કરીયું છે આ કામ આપણે જીજ્ઞાસી બને તેવું નહોતું.

જ્ઞાનદત્ત—મિત્રનો ધર્મ છે કે, મિત્ર કાંઈ કાંમ હોયતો પોતાથી બનતી મહેનતે પાર પાડવું જોઈએ.

રૂપસિંહ—મારા વાહલા મિત્ર આ પ્રમાણે બોલનાર ધણી એ છે પરંતુ આપના જેવાનો આકુલીઆમાં થોડાજ

હશે. આપે મારાં જે જે કામો કરેલાં છે તેમજ આ
પે મને જે દિતવચન દહેલાંછે તેનો ખદ્દો વાળવાની
મારામાં જરા પણ શક્તિ નથી.

માનદત--હવે આપણે આજ રાતે તૈયાર થઈ રહેવું ન.
બાબુ! જઈ તેમને લઈ આવવાં

શ્વસિંહ--બહુ સાર.

માનદત (નોડરોને) હવે સાંજ પડીછે માટે લમારે

સર સામનનાં ગાડાં ચાલતાં કરો અને ફક્ત ઘોડે
સ્વાર હોય તેવું રહો.

નોડરે--(હુંકમ પ્રમાણે કરેછે)

પ્રવેશ ૨ નો

સ્થળ દુર પુરીમાં બાગ.

મનુવંતી--જ્ઞરસિંહ . શ્વસિંહા માનદત અને

તેમના નોકરો

જરસિંહ - પ્રીય, તું હવે મારી પટરાણી થઇને રહે હું
તને કાંઇ પણ દુઃખ દેનારો નથી.

માતાવતી - હે દુશ્ટ રાજા !, સતીને પાછી મારા પતી
ભેગી કર નહિતો હું તને શ્રાપ દર્શન ને મારા સ્વમી
નાથ તને મારીને લઇ જશે.

જરસિંહ — [શોરડાની ગજલ]

પ્રીયા ખવ પીવો ખુશી રહો,
શીઢ સ્વામીની આજ્ઞા ધરો;
નથી શક્તિ તાહરા પતી માંહે.

તે શું દેખશે મેહેલ માહરો;
તારી શોધ જો તે આવશે,

ખરે ખાત હવજુમાવશે;

ઘેંઝાછે સિપાઇ સજ ધર્મ (આજ્ઞાશેતો)

તને સંહારી નાંખશે;

માનાવતી — [સોરઠાની ગજલ]

રાજા શું કરે તુજ કિંકરો,
એકલો સહુને સંહારશે;
પ્રથમ મારશે તુજ કિંકરો,
પછીથી અહીયાં આવશે.

શીર છેદશે દુશ્ટ તાલરં,
પછી વલે તારી શી થશે.
નથી બીતો એ તો કાળથી,
જીવને ઝડપથી મારશે;
પ્રલે આકરો લહારા,
લઈ જશે મુને આહિંથી.

મટે મુજને પાછી મુકતું, (નહીતો)
હેરાન થઈશ આમંથી.

(રૂપસિંહ તથા ચાતકનંત હાથમાં ઉપાડી તબક્કર
ક્ષષ્ટ બાગના બંગલામાં પ્રવેશ કરેછે.)

માનાવતી-(રૂપસિંહને આવતો જોઈ) પ્રાણનાથ, આ હું
૨૮ મ.૩૦ હરણુ કરી આવ્યોછે.

રૂપસિંહ--પાપી લેતો જા (એમ કહી તરવારથી તેને મારી
જાંખી માનાવતીને લઇને આવતા થયા)

પ્રવેશ ૩ જો

રથજી મંછા પુરીનો રસ્તો

રૂપસિંહ, જ્ઞાનદત્ત, અને માનાવતી અને ના
કરો.

માનાવતી-- (રૂપસિંહને) પ્રાણપતી આપે મારી ખોળ
કરીને એ દુશ્ટના હાથમાંથી મારો પ્રાણ બચાવ્યો તે
થાણુંજ સાર કીકુછે. છે.

રૂપસિંહ--પ્રીયે એ બધું જ્ઞાનદત્તે કરેલુંછે, તો તે માટે
તેમનો પુરુષ આભાર મારે તેમજ તારે માનવો જો
છએ.

માનાવતી--હા, પ્રાણધારે, ખરી વાતને તેમના જેવા મિત્ર
આ વખતમાં બાગ્યેજ હશે, તે પોતાની ફરજ બજા

વવાત્રાં કશી ખામી પડવા દેતાજ નથી
 જ્ઞાનદ-૫-હા મિત્રની જેવી ફરજ છે તેવી રીતથી બળ
 વી શકતો નથી મિત્રને પોતાની ફરજ પ્રમાણે વશતપું
 ઝોષએજ

માનાવતી-પ્રીયજામ આપ રહેછો તે સત્યછે. પરંતુ આપને
 પ્રમાણે મિત્રતાની ફરજ બળવનાર વ્યા હુનીઆમાં
 થોડા પુરૂશો હશે.

આ પૃથ્વીમાં સ્વાર્થના મિત્ર ઘણા છે જ્યાં સુધી
 પોતાનો સ્વાર્થ હશે ત્યાં સુધી એમ જણવશે કે હું
 તમારો ખરો મિત્ર છું પરંતુ જ્યારે સંકટ આવી પ
 કે ત્યારે વેગળા નાશી જાય છે.

આપ સરખા મિત્ર જેના સારા નશિય હશે તેને
 જ મળ્યા હશે ને મળશે.

રૂપસિંહ-જ્ઞાનદ-તને) હવે મંચાપુરી થોડીજ દુર છે.
 જ્ઞાનદ-ત-હા, હવે કાંઈ વેગળી નથી.

રૂપસિંહ-ત્યારે હવે આપણે એક માણસને મોકલો, કે તે
 જમ સર્વેને જાહેર કરે.

જ્ઞાનદત્ત-બૃહ સાર (મોકલે છે)

પ્રવેશ ૪ થો

સ્વામી મન્દાપુરીમાં રાણીસસ.

ગુણસુંદરી, કાશી અને નાથી.

નાથી--બાપસાહેબ રાજ સાહેબ હમણાં પધારશે.

ગુણસુંદરી--તું બગતાને શા માટે બાળે છે. તું બાળે છે

તે અમને તેમના વિના કેટલું કરટ પડે છે તે બાળુ

તાં છતાં પણ મરકરી કરે છે.

નાથી--ના, બાપ સાહેબ હું મરકરી કરતી નથી, તેમનું મા

ણસ આવેલું છે.

ગુણસુંદરી--શું ! તું આ સાચી વાત કહે છે ?

નાથી--હા, સાચીજ વાત કહું છું.

ગુણસુંદરી--(કાશીને) કેમ હવે તમે ખુશી થયાં કે ?

હમણાં જાનવત આવશે ?

કાશી-ત્યારે હું જાઉં છું કે, રાજસાહેબનો હમણાં નથી
પધારે.

(રૂપસિંહ અત્રે માનાવતી પ્રવેશ કરે છે.)

ચુલ્લુસુંદરી-(જરા સામી જઈને) પધારે પ્રાણપતિ, શ
રીરે સુખી છો ?

રૂપસિંહ-પ્રિયે, હું તો ખુશો છું પણ તારું શરીર કેમ
હમણું થઈ ગયું છે ?

ચુલ્લુસુંદરી-પ્રાણપતિ, આપ જાણેજ છોને !

રૂપસિંહ-હાલ રાજ કેવી રીતે ચાલે છે ?

ચુલ્લુસુંદરી-રાજતો જુમારસિંહ પણ ખીજ સાથે જુમા
ર રમતાં હારી ગયા છે ને રાજની સ્થિતિ ઘણા ખ-
રાબ થઈ ગઈ છે.

રૂપસિંહ-હશે જેમ થવાનું હશે તેમ થયું હવે બધાં સા
રાં વાતાં થશે.

ચુલ્લુસુંદરી-હવે રસોઈ તૈયાર થઈ છે માટે જમરા પધા
રે.

રૂપસિંહ જમવા જાય છે ને કાશી પોતાના બરે

બય છે)

પ્રવેશ પ મો

સ્થળ જ્ઞાનદ-નું ઘર

જ્ઞાનદ-ત તથા કાશી

કાશી--પ્રાણાધાર રાજ સાહેબનો ક્યારના પધાર્યા છે ને

આપને પધારતાં વિલંબ શા કારણથી થય ?

જ્ઞાનદ-ત—પ્રીયા, મારે રાજ સાહેબનો શરસામાન ઠેકાણે

લુકાવવો હતો.

કાશી--બહુ સારું સ્વામીનાથ, આપ વિના મને બીલકુલ

ગમતુંજ નહોતું.

જ્ઞાનદ-ત--હવે તો બમે છે ની ?

કાશી--હવે શા માટે ન ગમે ?

જ્ઞાનદ-ત—રાણી સાહેબ સરિરે સારાં છે ?

કાશી--રાણી સાહેબનું શરીર તો અર્ધુએ નથી ?

જ્ઞાનદત્ત-હવે હું કચેરીમાં જાઉં છું.

(જાય છે.)

પ્રવેશ ૬ ઠો

સ્થળ કચેરી,

રૂપસિંહ, જ્ઞાનદત્ત—મણીબાબુ અને બીજાં

માણસો.

રૂપસિંહ--પ્રીય સજનો !

જુગાર એ ધણુ દુઃખ દાયક છે હું જુગાર રમ્યે
તેથી મારે કેટલાં કષ્ટ સહન કરવાં પડ્યાં? રાજ હોડી
વનમાં જવું પડ્યું ને વનમાં પણ ધણુજ દુઃખ વેઠ
વાં પડ્યાં

જુગાર રમવાથી માણસને ધણાં ધણાં દુઃખ પચવું
પડ્યાં છે

માટે કાઠિએ જુગાર રમવું નહીં નીસે એ પણ ધણા
જ દુઃખને પમાડનાર છે. તેનાથી મોટા મોટા રાજાઓ
ના રાજ ગયાં છે ને ધણાના જીવ પણ ગયા છે સીવત્ય
અવગુણનું જો વરણન કરીએ તો પાર ના આવે તે
મ નથી તેથી હું થોડાજ માં કહું છું કે તે ચાલ જોને હો
ય તેને તેનો ત્યાગ કરવો જોઈએ

માણસોના માથે કાળ હમેશાં જમ્યા કરે છે, આદુ
નીવામાં સર્વ મનુષ્યો મિશ્રમાન છઈએ માટે જો કાંઈ
પોતાથી અને તે પ્રમાણે ધર્મ કરવું જોઈએ

આ પીનંતીએ ચાલવાથી આલોકમાં અને પરલો
કમાં ગેર ફાયદા થાય છે માટે અનીતીયો ત્યાગ કરી ની
તીથી ચાલવું જોઈએ.

આ પૃથ્વીમાં જો માણસો અવતાર ભઈ સારાં ક
ત્ય ક્રિધા નથી તેનું જીવવું વ્યર્થ છે

માટે પ્રીય બાંધુઓ સરવે મનુષ્યો હમેશા
સારાં દાર્ય કરવા ઉપર સનને દોડાવવું.

જ્ઞાનદત્ત--રાજા સાહેબ આપ કહેાછો તે બરોબર છે.

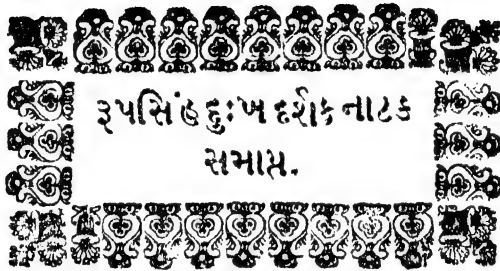
મણ્ડીલાલ-- સાહેબ, આપના ગયા પછી આદિ રાજાં

રૈયત ઉપર જુગારસિંહે જુલમ વાપર્યો. તેથી આહિ
 ની ગણી ખરી વસ્તી બીજે ગામ રહેવા ગઇએ,
 રૂપસિંહ--મણીલાલ હવે જેમ રૈયતને સુખ મળે તેવા
 ધારા બાંધના અને આપણે આહિં સદાવરત દેશનો
 ચાલ નથી તે આવતી કાલેથી સદાવરત ચાલું કરવું
 તેમજ આહિં એક લાખબરી સ્થાપવી

મણીલાલ-- બહુ સારૂં સાહેબ.

ગાનદ-ત--પ્રિય મિત્ર હું રજા લઉં છું (જાય છે)

—

જાહેર ખપાર.

નિચે લખેલા પુસ્તક અમારે ત્યાંથી રોકડી ફી
મતે મક્કશે માટે જે સાહેબોને મંગાવવા ખુશી
હોયતો તેમણે અગાઉથી નાણા મોકલી મંગા
વી લેવા નોટપેડ કાગળો લિધામાં આવશે નહિ.

કિંમત.

રૂપસિંહ દુઃખ દર્શક નાટક ૦-૧૦-૦

સુબોધમાળા ભાગ ૧ લો ૦-૧-૬

અંબીકા સ્તુતી. ૦-૧-૦

ઉપર લખેલા પુસ્તકો ટપાલ ખર્ચ તથા ના
ણા મોકલી જેમણે જેઠાએ તેમણે મંગાવી લેવા

શેવક

શાહ. કુવરજી વિ. વર્ધમાન
ધાંગધરા

અગાઉથી થયેલા આહવાનાં મુખારકે નામ

નકલ.	નામ.	ગામ.
૫,	કુમારશ્રી. વળેસિંહજી	ધાંગધરા.
૨ મિ.	બોલા. વીઠલ	„
૨ મિ.	જમયત ગમ દેવસંકર.	„
૧ મિ.	ભગવ નજી કેશવજી.	„
૧ મિ.	વરજલાલ દામોદર	„
૧ મિ.	હકમચંદ કુંવરજી	„
૧ મિ.	કેશવલાલ લક્ષ્મિ સંકર.	„
૧ મિ.	દલીચંદ મુળજી	„
૧ મિ.	નથુ કુલસંક ૨.	„
૧ મિ.	કરતુર ભવાન.	„
૧ મિ.	સોમચંદ ખુશાલ.	„
૧ મિ.	ત્રીભોવન બલુભાઈ.	„
૧ મિ.	બાયચંદ ઝવેર	„
૧ મિ.	ખના સદા	„
૧ મિ.	હીરાચંદ ભુરાભાઈ	„
૧ મિ.	કુલચંદ કુંવરજી.	„
૧ મિ.	બલુ કુંવરજી.	„

૧ મિ. લલુ પુરશોતમ	૬૬
૧ મિ. વનમાળી નરભોરામ	૬૭
૧ મિ. નર્મદાશંકર ગૌવરીશંકર	૬૮
૧ મિ. અમીચંદ નથુભાઈ	૬૯
૧૦ સુબોધ સાગર મંડળી તરફથી	

ભાવનગર:

૨ શ્રી જૈનગાન વધક સમા	૭૦
૧ શ્રી લુદાણા ચાતી સુભેચ્છક મંડળી	૭૧
૧ મિ. મોરશંકર ગૌવરીશંકર	૭૨
૧ મિ. માણેકલાલ નાથાભાઈ	૭૩
૧ મિ. વિશ્નુપ્રસાદ આશુદરાય	૭૪
૧ મિ. જીવરાજ ભગવાન	૭૫
૧ મિ. વિનાયકરાય હરીપ્રસાદ	૭૬
૧ મિ. વરજલાલ છોટમલાલ	૭૭
૧ મિ. પ્રભુદાસ ભગવાનદાસ	૭૮
૧૦ મિ. જોશંકર અંબારામ મારફત	

ભાવનગર

૨ મિ. જોશંકર અંબારામ આ. મા.	૭૯
-----------------------------	----

૧ મિ. નારયણજી જોસંકર	..
૧ મિ. માણેકલાલ હરજીવન	..
૧ મિ. કાલીદાસ વિજયરામ	..
૧ મિ. સવૈરામ સંતોષરામ	..
૧ મિ. પ્રતાપરાય સંતોષરાય	..
૧ મિ. મારકાંડરાય નંદશંકર	..
૧ મિ. રણછોડદાસ	..
૬ મિ. વસુધરાય	..
૧૭ મિ. રઘુરામ ખીમજી મારફત	..

વઢવાણુસીટી

૨ મિ. રઘુરામ ખીમજી	..
૨ મિ. લક્ષ્મીશંકર ભાગવત	..
૫ મિ. પ્રેમચંદ્રેકરતુર	..
૧ મિ. ઠાકરશી ત્રીભોવન	..
૧ મિ. કાઠનજી ધનેશ્વર	..
૧ મિ. લક્ષ્મીચંદ ચતુર	..
૧ મિ. સુખલાલ પીતામ્બર	..
૧ મિ. દેવચંદ વીરજી	..

૧ મિ. શીવજ્ઞાન ઉજ્જમશા	૧૦
૧ મિ. લેહેરચંદ જસરાજ	૧૧
૧ મિ. ઝોધડ હકમચંદ	૧૨
૧ મિ. કસ્તુર ગોઠળદાસ	૧૩
૧ મિ. ગુલાબચંદ ઝોધડ	૧૪
૧ મિ. મગનલાલ વાહલજી	૧૫
૨ મિ. બેહેચરદાસ કરશનદાસ	૧૬
૭ રા. ગુલાબચંદ વેલશીમારફત	૧૭
૨ મિ. હરખચંદ સુંદરજી	૧૮
૧ મિ. નારણ ત્રીકમ	૧૯
૧ મિ. માણેકચંદ નાનજી	૨૦
૧ મિ. વીરપાળ પ્રેમચંદ	૨૧
૧ મિ. નરસી મુળજી	૨૨
૧ મિ. કુવરજી સામજી	૨૩
૧૦ મિ. દયારામ રઘુનાથ મારફત	૨૪
જામનગર	
૧ રા. તુલજી સંકર હરીશંકર	૨૫
૬ રા. દયારામ રઘુરામ	૨૬

૧ રા. ભગવાનલાલ નેશંકર	૨૦
૧ રા. ભગવાનલાલ અમરજી	૨૧
૧ રા. નથુભાઈ અંબાશંકર	૨૨
૧ રા. નરભેશંકર સુરજશંકર	૨૩
૧ રા. દુલેરાય છોટાભાલ	૨૪
૧ મિ. પદમતી સીવજી	૨૫
૧ મિ. પ્રેમશંકર હરજીવન	૨૬
૧ મિ. માશંકર દુરગાશંકર	૨૭
૧૦ રા. અંબારામ ગોવરધન મારફત	૨૮

અબાબાબા

ગોંડલ

૨ મિ. માણિક્યદાસ મનજી	૨૯
૧ મિ. અંબારામ ગોવરધન.	૩૦
૧ મિ. હીરાલાલ રવજી	૩૧
૧ મિ. સુંદરલાલ લવજી.	૩૨
૧ મિ. પુરુષોત્તમ ગોપજી.	૩૩
૧ હરિશંકર કલ્યાણજી	૩૪
૧ મિ. વનમાલી કલ્યાણજી	૩૫
૧ મિ. કાલીદાસ દેવજી	૩૬

૧ મિ. દેવચંદ ગોહળ

૫ રા. ઘહેલાભાઈ રાયચંદ

ઠીસઃકાંપ

૪ રા. ગંગારામ દયારામ

ધોળકા

૧ રા. મગનલાલ રઘુભાઈ

લીંગડ,

૧ શાહ, કપુરચંદ ખીમચંદ

"

૧ શાહ. સુઝાભાઈ ગોહળદાસ

"

૧ દવેનારાયણ જોડાબાઈ

"

૧ મી. મોહનલાલ પ્રાણજીવજી

"

૧ મિ. મંછારામ હરજીવન

"

૧ મિ. કેશવલાલ હમનલાલ

"

૧ મિ. નર્મદાશંકર ઓઘડલાલ

"

૧ મિ. મગનલાલ મોતીચંદ

"

૧ મિ. ખીમજી આણંદજી

"

૧ મિ. પ્રભુરામ જીવરામ

"

૧ મિ. અમીચંદ બીમજી

"

૧ મિ. મગનલાલ ઝવેર

"

૧ મિ. રવીશંકર કાશીરામ

"

૧ ગોરજી પાનાચંદ હીરાચંદ

આદરીઆણી

૫ રા. માણેકલાલ છગનલાલ

ધાંગધરા

૨ મિ. હકમચંદ કુવરજી

”

૧ મિ. ભુધર રરીભાઈ

”

૧ દુવે કાલનજી પ્રભાશંકર

”

૧ રા. મોહનલાલ મુગટલાલ

ભામનગર

૧ રા. ત્રીકમલાલ કરજીશંકર

”

૧ રા. છોટાલાલ કરજીશંકર

”

૧ છગનલાલ ડોસાભાઈ શાહ

ચુડા

૨ા. છોટાલાલ મોતીલાલ

અમદાવાદ

૧ રા. બાહિરાવ બાપુરાવ

૧ રા. સાંડળચંદ લલુભાઈ

”

૧ રા. રણછોડદાસ નરોતમદાસ

”

૧ મિ. ગણેશજી પ્રભુજી

”

૨ રા. મણીલાલ અંબાલાલ

સુરત

૧૩૫

૧ રા. ડાયાભાઈ અમરચંદ

૧૧

૨ રા. હરજીવન સામજી

મુળાઈ

૧ રા. વમળસી મોતીચંદ

૧૧

૧ રા. હરજોવીંદ મોતીચંદ

૧૧

૧ રા. જગજીવન સુંદરજી

૧૧

૧ રા. ચત્રભુજ ખોડીદાસ

૧ કુંવરશ્રી પ્રતાપસિંહ દેવભાઈ

રાજકોટ

૧ ભાઈ મોરારજી દેવજી

૧૧

૧ ભાઈ દેવશી લાધાભાઈ

૧૧

૧ ભાઈ ભોમજી ત્રીકમજી

૧૧

૧ ભાઈ હીરજી પ્રેમજી

૧૧

૧ ભાઈ જીરામ વેલજી

૧૧

૧ મિ-સદાસીજ ભગવાનજી

૧૧

૧ રા. દયાશંકર ભવાનીશંકર

૧૧

૧ રા. નાગજી દયારામ ચા. કો

ધાંધધરા

૧ રા. અભેચંદ કાલીદાસ

જેતપુર

૧ રા. વેલ્લથી આંગળિ

બોલેરા

૧ રા. ચત્રજીવ જમરાજ

”

૧ રા. મોતીચંદ દેવજી

”

૧ રા. ગુલાબચંદ પુરશેતમ

”

૧ રા. શ્રીકમલાલ ઉજમશી

”

૧ વકીલ. જનનિ પુનંભાઈ

હળવદ

૧ મિ. હીરાલાલ કાળોદાસ

”

૧ મિ છગનલાલ ભગવાનજી

”

૧ જાદવ લક્ષ્મણસિંહ વરવાળી

હડર

૧ તરવાડી બેહેચરલાલ નીત્યારામ

”

૧ મિ. વીરજી વેલ્લજી

મળખા

૧ મિ. બેપ્પડ ભાષુભાઈ

૧ નેકનામદાર નાથાજી સા-

દેખ ખાનજી

૧ મિ. મોતીચંદ ખુશાલ	..
૧ શેઠ. હરોસંગ લાલજી	..
૧ મિ. ઉમેદચંદ ડાયાભાઈ	..
૧ મિ. ભગવાનજી લાલજી	..
૧ મિ. અમીચંદ હરજી	કચોળીયા
૧ મિ. હરગોવિંદ મોતીરામ.	વીરમગામ
૧ મિ. તૈયબચલી હસમાલજી	..
૧ મિ. આપાલાલ છગનજી	..
૧ દેશાઈ રાયશંગ દેશવભાઈ	..
૧ દોશી કુલચંદ લક્ષ્મચંદ	..
૧ શાહ. મગનલાલ હકમચંદ	..
૧ દોસી પ્રભુદાસ રવચંદ	..
૧ શાહ. હકમચંદ અમરચંદ	..
૧ શાહ. દલીચંદ ભગવાનદાસ	..
૧ શાહ. અમરતલાલ કપુરચંદ	..
૨૫ શાહ. હરજીલાલ પ્રભુદાસ	..
૧ દેશાઈ શ્રી કલ્યાણસિંહજી કુતેસિંહજી	પાટડી
૬ રા. બહુભાઈ કુંવરજી	વાસવા

૧ રા. પ્રભુદાસ ગોરધરલાલ	”
૨ રાણાશ્રીમેશભા કલ્યાણસિંહજી	બાવલી
૧ રા. હરગોવન જોસંકર	”
૧ રાણાશ્રી દાનસિંહજી	”
૧ રા. મુળજી દલુરાન	”
૧ રા. મોતીચંદ પચાણુ	”
૧ મિ. આણંદજી ગલાભ.ઈ	રાજકોટ
૧ મિ. ખોડીદાસ ખુશાલ	વીરમગામ
૧ મિ. પ્રાગજી દેવસી	ધાંગધરા
૧ વહદ મોહનલાલ કાળીદા	વીરમગામ
૧ ગાંધી. સુખલાલ રતનસી	ખોટાદ
૧ શા. સીવલાલ મોતીચંદ	”
૧ બાવસાર વીરચંદ હીરાચંદ	”
૧ રા.. પોપટ હીરાચંદ	”

